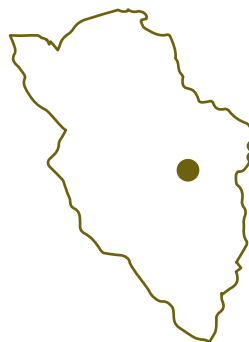

Soubor barokních soch na Rooseveltově mostě v Plzni a historie jejich oprav a restaurování

A Set of Baroque Sculptures on the Roosevelt Bridge in Pilsen and the History of Their Restoration and Repairs

Viktor Kovařík – Pavel Zahradník

Abstrakt: Cílem článku je přinést ucelený pohled na historii souboru barokních sochařských děl, která se nalézají na Rooseveltově (Saském) mostě v Plzni, a shrnutí jejich oprav a restaurování. Připojen je stručný exkurs k dostupným informacím o osudu těchto děl před jejich osazením na most. Při přípravě textu byla vytěžena řada archivních pramenů, novinových článků z 19. století, nepublikovaných restaurátorských zpráv i úředních dokumentů a současně bylo nutné projít četné starší fotografické snímky. Podánilo se shrnout veškerá známá fakta o jednotlivých sochách, zjistit nové informace a také získat poznatky o jejich transferech, opravách a restaurování v průběhu 19.–21. století. Cenným zjištěním je mimo jiné doklad existence dosud neznámé barokní sochy sv. Vojtěcha, v průběhu času nahrazené jiným sochařským dílem. Současně byly upřesněny okolnosti předchozích oprav a restaurování včetně jmen provádějících restaurátorů i ostatních řemeslníků a dobově používaných materiálů a technologií. Na základě zjištěných údajů je možné dobře pochopit dobově platný náhled na opravy těchto děl a způsob pojetí tehdejšího restaurování. Výsledky článku jsou odborným podkladem pro další restaurátorské zásahy a pro širší úvahy o možné rehabilitaci vzájemných vazeb jednotlivých soch i např. chybějících kovových atributů.

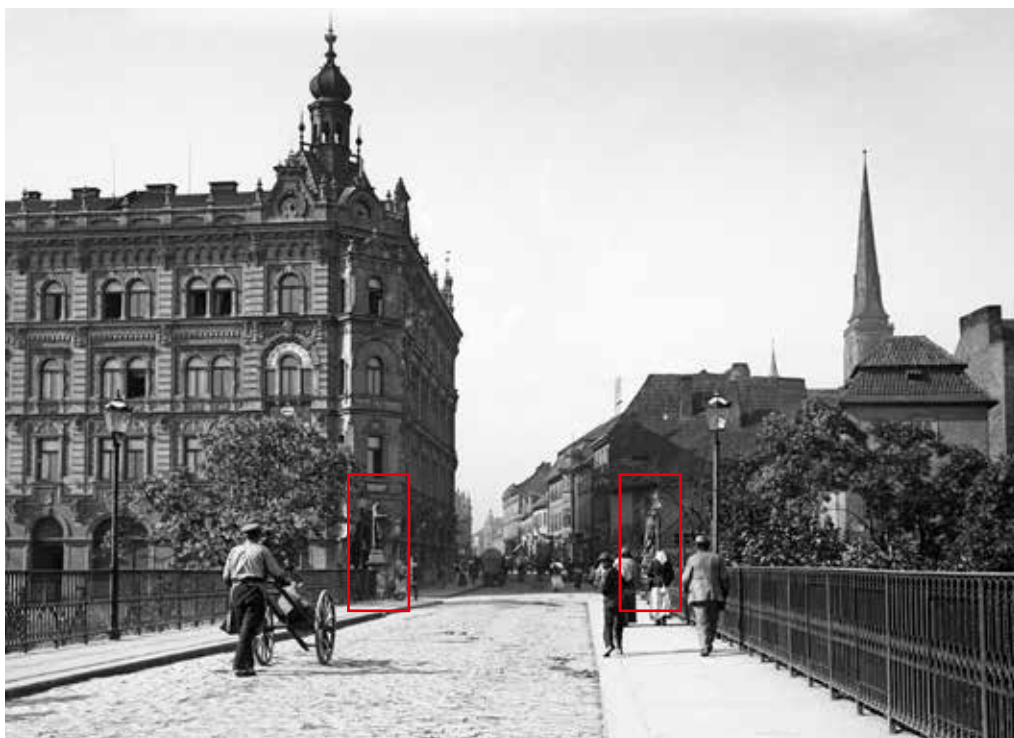
Klíčová slova: Plzeň; Rooseveltův (Saský) most; barokní sochařství; Lazar Widemann; opravy; restaurování

Příspěvek vznikl v rámci Institucionální podpory na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace (DKRVO), financované Ministerstvem kultury, jako výstup výzkumného cíle Tematické průzkumy památek (99 H 3010 110).

Abstract: The aim of this article is to provide a comprehensive insight into the history of the set of Baroque sculptures found on the Roosevelt (Saxon) Bridge in Pilsen and a summary of their repairs and restoration. A brief excursus on the available information on the fate of these works prior to their installation on the bridge is included. In preparing the text, a number of archival sources, newspaper articles from the 19th century, unpublished restoration reports and official documents were taken into account, while at the same time it was necessary to research numerous older photographic images. We were successful in summarising all known facts about the individual statues, in finding out new information and also in gaining insights into their transfers, repairs and restoration during the 19th–21st centuries. Among other valuable findings, the evidence of the existence of a previously unknown Baroque statue of St. Adalbert (St. Vojtěch), which was replaced by another sculpture later on came to light. At the same time, background regarding previous repairs and restorations has been specified, including the names of the restorers and other craftsmen and the materials and technologies used at the time. Based on the data found, it is possible to get a good understanding of the contemporary view of the repairs of these works and the way in which restoration was conceived at the time. In conclusion, the article provides a professional basis for further restoration interventions and for broader considerations on the possible rehabilitation of the mutual aspects of individual sculptures and, for example, missing metal attributes.

Keywords: Pilsen; Roosevelt (Saxon) Bridge; Baroque sculpture; Lazar Widemann; repairs; restoration

The article was written in the framework of scientific research activities of the National Heritage Institute funded by the institutional support of the Ministry of Culture for long-term conceptual development of a research organisation (IP DKRVO).

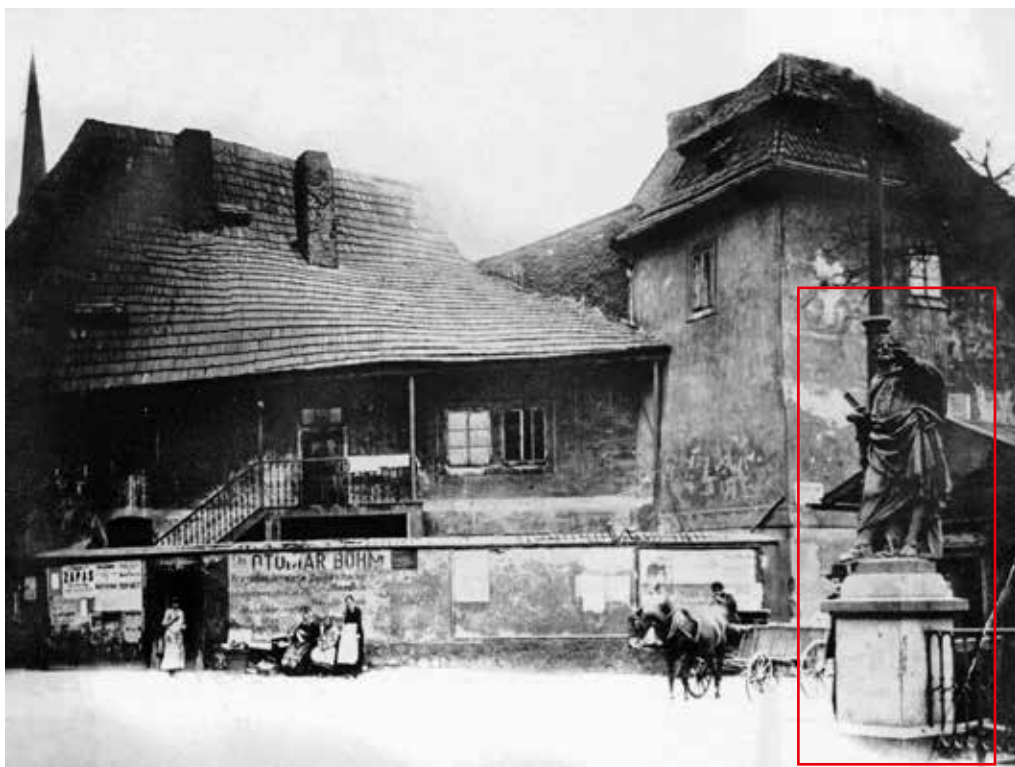
Obr. 1. Pohled na Rooseveltův (Saský) most u ústí Rooseveltovy (Saské) ulice, ve výřezech patrné protějškové sochy sv. Bonaventury / Bernardina Sienského (?) (vlevo) a sv. Judy Tadeáše (vpravo), zdroj: Západočeské muzeum v Plzni, Národopisné muzeum Plzeňska, inv. č. N-NMP 368, foto: Čeněk Hrbek, kolem roku 1895

Úvodem

Soubor barokních soch osazených na Rooseveltově (do roku 1945 tzv. Saském) mostě v Plzni je zapsán v Ústředním seznamu kulturních památek ČR.¹ Z uměleckohistorického i urbanistického hlediska se jedná o velmi zajímavý a současně nesourodý konvolut sochařských děl, jimž v polovině 19. století vdechlo další život ve struktuře a životě města osazení na nově vybudovaný most. Kdo byl autorem či autory konceptu umístění těchto děl formou jakéhosi lapidária pod širým nebem na důležité spojnici mezi městskými částmi Plzně, bohužel není známo. Chodec jdoucí v současnosti přes Rooseveltův most může vnímat neklid způsobený kontrastem barokních sochařských děl s dnešním okolním masivním dopravním ruchem města. Kvůli frekvenci automobilové i pěší dopravy a četným vandalským zásahům v minulosti i současnosti jsou sochy do značné míry ochuzeny o své původní hodnotné prvky v podobě kovových svatozáří i dalších konkrétních atributů, a proto možná působí na diváka poněkud stroze, až jakoby nepatřičně.

Vzhledem k podmínkám daným osazením na frekventovaném mostě vyžaduje celý soubor děl náročnou a v ideálním případě kontinuální péči. Následující text vznikl především jako podklad pro budoucí zodpovědnou restaurátorskou údržbu soch, včetně možné rehabilitace některých jejich částí. Jeho tématem a cílem je přinést ucelený pohled na historii známých oprav a restaurování předmětných sochařských děl až do současnosti, se stručným exkurzem věnovaným nemnoha zjištěným informacím o předchozím osudu těchto soch, z doby před jejich osazením na most. Podnětem pro vznik textu byla příprava plánovaného restaurátorského zásahu u dvojice v současné době

1 Rejst. č. ÚSKP 17531/4-4413 – Soubor plastik na Rooseveltově mostě. Památkový katalog, dostupné online: <https://pamatkovykatolog.cz/x-18560192> [31. 05. 2023].

Obr. 2. Pohled na Rooseveltův (Saský) most u ústí Rooseveltovy (Saské) ulice, vpravo dobře patrná socha sv. Judy Tadeáše, zdroj: MAZNÝ, Petr – HŮRKA, Zdeněk – FLACHS, Petr – KRČMÁŘ, Luděk, *Plzeň 1880–1935*, Plzeň 1999, s. 26 (není uvedeno inv. č. a autor)

zřejmě nejvíce poškozených soch sv. Jana Nepomuckého a sv. Judy Tadeáše. Druhé uvedené dílo bylo na podzim roku 2022 navíc vandalsky poškozeno. Ve fotoarchivu generálního ředitelství Národního památkového ústavu se zároveň podařilo dohledat soubor kvalitních snímků soch z Rooseveltova mostu, datovaných do roku 1949, z nichž bylo zřejmé, že v tomto roce či nejbližších letech pravděpodobně podstoupily větší restaurátorský zásah, o kterém bylo žádoucí se dozvědět více, stejně tak jako o starších opravách i mladších restaurátorských zásazích.²

Současné umístění soch na mostě

Jak již bylo výše zmíněno, v současné době se lze na mostě setkat s celkem devíti barokními sochami, částečně dochovanými v kamenosochařských kopiích. Ve směru od centra města, z Rooseveltovy ulice, se v betonových nikách po levé straně nalézá nejprve socha sv. Rocha, protimorového patrona, zpodobeního zde se sepjatýma rukama na prsou, s doprovodnou postavou malého anděla s křídly, který stojí u jeho pravé nohy a těsně se ke světci přimyká. Další socha, osazená v typizovaném výklenku, představuje sv. Judu Tadeáše, patrona v jinak beznadějných případech a též oblíbeného barokního světce. Ten je zpodoben v obvyklé ikonografii s knihou v ruce a s kyjem; socha je jako jediná jednoznačně signována autorem i datována na zadní stěně pod světcovou pravou nohou: „OPVS // LAZARI // W: // 1745“. Následuje skupina Kalvárie, s ústředním litinovým křížem a korpusem Krista, který po stranách doplňují postavy Panny Marie Bolesné (v kamenosochařské kopii) a sv. Jana Evangelisty, Miláčka Páně. Poslední sochou po levé straně mostu je v současné době socha sv. Jana Nepomuckého (I.)

2 Autoři děkují za pomoc s přípravou podkladů kolegyním Mgr. BcA. Zdence Gláserové Lebedové a Mgr. Evě Němečkové, Ph.D.

(v kamenosochařské kopii), v obvyklém odění a s atributem v podobě kříže s korpusem Krista, který přidržuje doprovodná figura andílka s křídly. Světec stojí na části mechanismu skřipce, na kterém byl mučen.

Po pravé straně se nejprve nalézá v betonové nise socha františkánského světce a zakladatele tohoto řádu sv. Františka Serafinského, zpodobeného na sféře, v obvyklém řádovém oděvu, s výrazně patrnými stigmaty na chodidlech, rukou i prsou. Následuje socha představující sv. Jana Nepomuckého (II.), v obvyklé podobě, s rozměrným křížem s korpusem Krista, původně se svatozáří s pěticí hvězd a s palmetou. Další sochou je františkánský světec, u kterého není ikonografické určení zcela jisté; mohl by to být buď sv. Bonaventura, či sv. Bernardin Sienský. Světec je zpodoben ve františkánském hábitu, s otevřenou knihou v levici a s mitrou u nohou. V pravé ruce držel původně atribut, jehož podobu ale neznáme. U této sochy se v literatuře objevují obě určení, přičemž častěji je uváděn sv. Bonaventura. Odpovídalo by tomu např. četné zpodobení tohoto světce jako protějšku sv. Františka Serafinského, ovšem v případě těchto soch na Rooseveltově mostě není jisté, zda spolu původně souvisely. Světec bývá častěji zpodobován spíše s atributem kardinálského klobouku, kříže či kalichu, případně knihy. Atribut mitry u nohou by tedy svědčil spíše pro sv. Bernardina Sienského, ten však má mít správně mitry tři – nelze však vyloučit, že v případě sochařské realizace stačila aluze v podobě jen jedné z nich. U sv. Bernardina by se předpokládal též atribut v podobě tabulky či kotouče s písmeny IHS v kruhu plamenů, modelu sienského kostela nebo holubice. Protože se ale atribut v pravé ruce nedochoval a nepodařilo se jej zjistit, nelze určení světce stanovit s definitivní platností. Pokud bychom se měli přiklonit k jedné z variant, vzhledem k výše shrnutým poznatkům se zdá pravděpodobnější sv. Bernardin Sienský. Poslední sochou po pravé straně mostu je socha sv. Jana Sarkandera (v kamenosochařské kopii), který je pandánem k soše sv. Jana Nepomuckého. Je zpodoben v obvyklém odění a s atributy v podobě knihy se zámkem; doprovodná figura andílka s křídly mu podává klíč. Světec stojí, stejně jako jeho protějšek, na části mechanismu skřipce, na kterém byl mučen.

Okolnosti vzniku mostu a osazení soch

Situaci na místě dnešního Rooseveltova (dříve tedy Saského) mostu před rokem 1848 popisoval při příležitosti jeho rekonstrukce plzeňský tisk v roce 1890 takto: „Až do r. 1848 byl zde nepatrný můstek kamenný, který vedl za saskou branou přes mlýnský potok, dělící město od saského předměstí a tekoucí v těch místech, kde je dnes vysázený park před domem pana Baslera a pod obloukem mostním, nyní uzavřeným. Po saském předměstí šlo se pak až ku břehu Mže, kde byl krátký jen most.“³

Nový Saský most přes řeku Mži byl postaven v letech 1848–1850 a byl ve své době velmi náročným a drahým projektem, který Plzeň posunul mezi moderní města. Martin Hruška ve své pamětní knize o počátku prací na stavbě mostu píše: „Dne 9. února 1848 byla stavba nového kamenného mostu na Saském předměstí povolena Jeho Veličenstva císaře Ferdinanda I. ze dne 21. srpna 1847 ve veřejné dražbě stavitelům zdejším Martinovi Stelzerovi a Kristianu Lexovi v ceně 87 599 zl. kon. měny pronajata.“⁴ O dokončení stavby nového mostu pak též kronikář uvádí: „Dne 23. listopadu 1850 byl nově vystavěný kamenný most na Saském předměstí obecním výborem a zeměpanským inženýrem Václavem Seykem k veřejnému upotřebení přijat. Stavba mostu toho stála 86 000 zl. k. m. V poprsní zdi mostu pod křížem uložen jest v cinkové skříni památní spis o Plzni, jež složil professor zdejší Frant. Josef Smetana.“⁵

Plzeňský Rooseveltův most dnes nese celkem devět pískovcových barokních soch a mladší litinový kříž s korpusem Krista. V případě skulptur se jedná o soubor kvalitních sochařských realizací, přenesených na most – alespoň z větší části – v polovině 19. století z různých částí města. Osazení soch, jejich pořadí a v jednom případě dokonce

3 Saský most v Plzni, *Plzeňské listy*, 1890, roč. 26, č. 70, s. 2.

4 HRUŠKA, Martin, *Knihy pamětní král. krajského města Plzně od roku 775 až 1870*, Plzeň 1883, s. 457.

5 HRUŠKA, M., *Knihy pamětní*, s. 539.

i samotná socha se v průběhu let a rekonstrukcí měnily, což dokládají starší dochované snímky mostu z konce 19. a začátku 20. století. Větší část těchto barokních děl pochází z dílny plzeňského sochaře Lazara Widemanna (1697–1769), který byl autorem soch sv. Judy Tadeáše, sv. Jana Nepomuckého (I.) a sv. Jana Sarkandera,⁶ sv. Bonaventury / sv. Bernardina Sienského (?) a sv. Františka Serafinského. Další dvě sochy mají zřejmě původ v dílně plzeňského kameníka a sochaře Antonína Hericha († 1754) – jedná se o sochy Panny Marie Bolestné a sv. Jana Evangelisty ze skupiny Kalvárie. Autorem sochy sv. Jana Nepomuckého (II.) by mohl být plzeňský sochař Kristián Widemann († 1725). U jedné ze soch je zatím autorství nejisté, a to v případě sochy sv. Rocha, která byla na most osazena až na počátku 20. století. Litinový krucifix s korpusem Krista ze sousoší Kalvárie je dílem plaské metternichovské huti a pochází z roku 1852. O tom, kde se původně tato díla nacházela, se dohadovali již plzeňský historik Ladislav Lábek (1882–1970) a historik umění Jaromír Kovář (1906–1984) a jejich závěry, podložené zřejmě archivními rešeršemi, jsou většinou i v dnešní době obecně přijímány. Je však nutné zdůraznit, že je rozhodně nelze pokládat za bezpečně prokázané.

Socha sv. Rocha pocházela podle Lábka „z domu v Sas. ul.“,⁷ tedy z blíže neuvedeného domu v Saské (dnes Rooseveltově) ulici, zatímco podle evidenčního listu nemovitě kulturní památky z roku 1962, odvolávajícího se rovněž na Lábka, se socha původně nacházela v domě čp. 140 ve Smetanově ulici.⁸

O původu soch sv. Judy Tadeáše a sv. Bonaventury / sv. Bernardina Sienského (?) si Lábek zapsal: „Odkud? asi ze vrat do hřbit.[ova] u sv. Bartol.[oměje].“⁹

Naproti tomu o původu sochy sv. Františka Serafinského se již v Hruškově pamětní knize z roku 1883 píše, že „nalezala se dříve na velikém mostě Pražském, na konci v koutě“.¹⁰ Lábek si o soše rovněž zaznamenal: „Sv. František Ser. (z druhého Praž. mostu).“¹¹ Druhým pražským mostem je v tomto případě míněn dnes již neexistující most U Jána, u kterého mj. stála původně též další plzeňská socha sv. Jana Nepomuckého, zhotovená roku 1685 Janem Brokoffem; dnes se nalézá nedaleko Masných krámů.

Pokud jde o sochu sv. Jana Nepomuckého (II.), o jejím původu si Lábek jen stručně zaznamenal: „Sv. Jan Nepom. z Říš. brány.“¹² Podařilo se k ní ovšem dohledat ještě další informaci, která se nachází v pamětní knize Martina Hrušky z roku 1883,¹³ kde uvádí tuto zprávu vztahující se k roku 1833, tedy k době o padesát let dřívější: „Roku 1833 bourána Říšská brána s mytním domkem a obydlím lampáře. Stavivo a místo koupil advokát Martin Pazourek za 436 zl. 48 kr. k. m. Byl však při bourání stížen neštěstím.“ K tomu pak kronikář dodává tuto poznámku: „O této nehodě koluje též následující tradice, kterou ještě mnozí starší měšťané zdejší jakožto pravdivou udržují. Na Říšské bráně stála socha sv. Jana Nepomuckého s lampou. Martin Pazourek, jsa bourání přítomen, poručil dělníkům, aby sochu shodili. Dělníci toho však učiniti nechtěli, dokládajíce, že by snad někdo sochu rád koupil a že by se tím jak práce s opatrným snímáním sochy spojená, tak i stavivo tím získané zaplatilo. Rozhorlený pan Martin Pazourek však odvětil: ‚Já koupil material, já jsem zde pánem.‘ Tu dělníci uposlechli a svrhli sochu; socha padla na konec železné páky přes zeď vyčnívající, která jsouc vymrštna na p. Martina

6 KOVAŘÍK, Viktor – ŠIKOVÁ, Terezie, Řezbářská a sochařská tvorba v západních Čechách, in: *Vzněšenost a zbožnost. Barokní umění na Plzeňsku a v západních Čechách*, STECKEROVÁ, Andrea – VÁCHA, Štěpán (edd.), Plzeň 2015, s. 170; ŠIKOVÁ, Terezie, Výtvarné umění baroka. Sochařství, in: *Dějiny Plzně. I. Od počátků do roku 1788*, MALIVÁNKOVÁ WASKOVÁ, Marie – DOUŠA, Jaroslav (edd.), Plzeň 2014, s. 652, 655; KOVAŘÍK, Viktor, *Sochař Lazar Widemann (1697–1769) a jeho dílo v západních Čechách*, Plzeň 2006, s. 137–139, 152.

7 Archiv města Plzně (dále jen AMP), Místopisná sbírka Ladislava Lábka (dále jen MSLL), kart. 58.

8 Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni (dále jen NPÚ, ÚOP v Plzni), evidenční list nemovitě kulturní památky z roku 1962.

9 AMP, MSLL, kart. 58.

10 HRUŠKA, M., *Kniha pamětní*, s. 580.

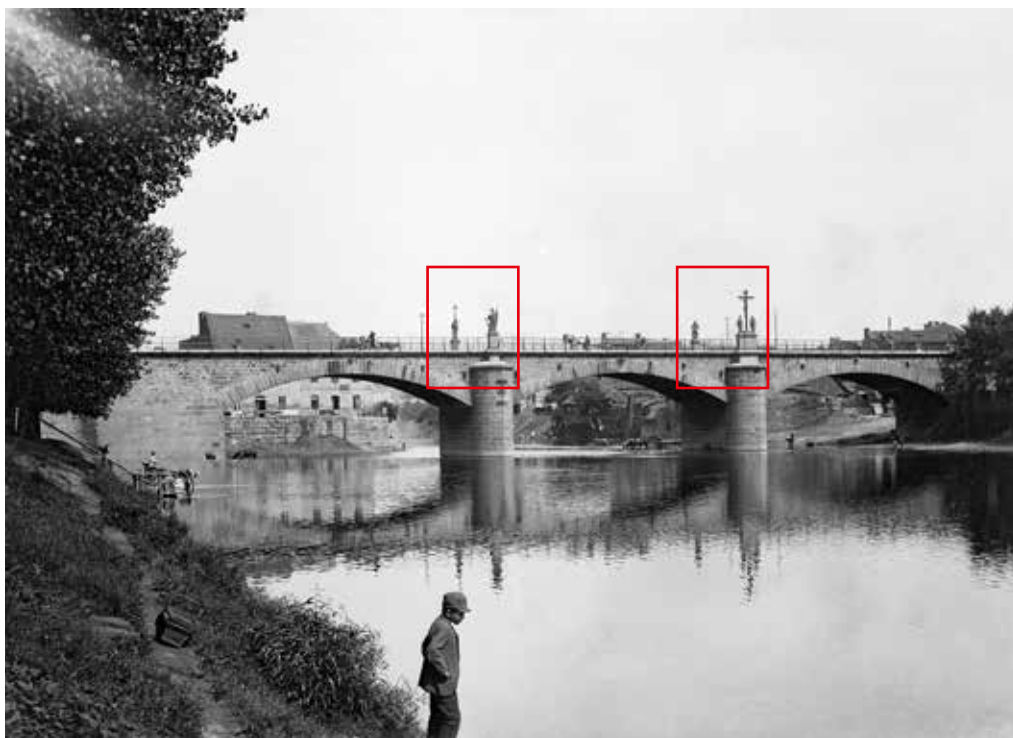
11 AMP, MSLL, kart. 58.

12 AMP, MSLL, kart. 58.

13 HRUŠKA, M., *Kniha pamětní*, s. 335. Viz též SCHIEBL, Jaroslav, Plzeň před sto lety, *Český deník*, 1932, roč. 21, č. 358, s. 4.

Obr. 3. Pohled na skupinu Kalvárie se sochami Panny Marie Bolestné a sv. Jana Evangelisty, zdroj: Archiv města Plzně, Sběrka fotografií, inv. č. O 30, sign. LP254/1, foto: Čeněk Hrbek, po roce 1890

Obr. 4. Celkový pohled na Rooseveltův (Saský) most od západu, ve výřezech patrné tehdy protějškové dvojice skupiny Kalvárie a sv. Františka Serafinského a sv. Vojtěcha a sv. Jana Nepomuckého (II.), zdroj: Západočeské muzeum v Plzni, Národopisné muzeum Plzeňska, inv. č. N-NMP 624, foto: Čeněk Hrbek, kolem roku 1895

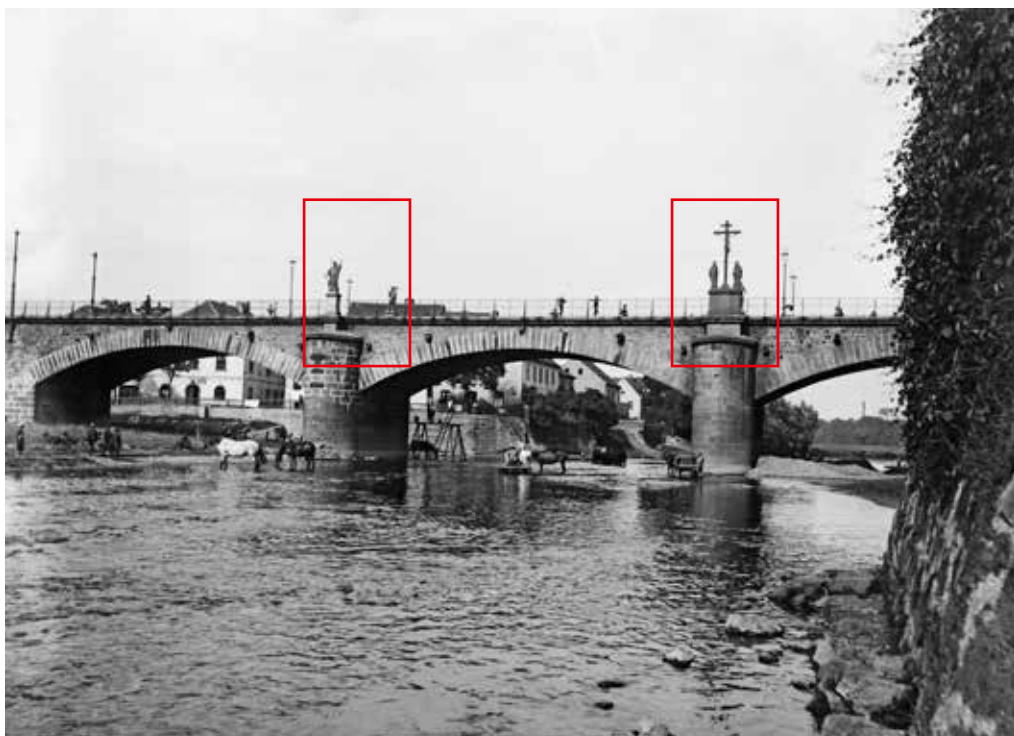
Pazourka padla a jej zabila. Porouchaná socha byla zase opravena a na pěšině vedoucí k Lobzům postavena.¹⁴ Informace o postavení opravené sochy sv. Jana Nepomuckého u pěšiny k Lobzům stojí ovšem v rozporu s Lábkovým údajem, podle něhož byla socha přenesena na Saský most. Socha má navíc jako jediná na mostě na zadní straně patrné železné oko pro uchycení, což by mohlo naznačovat její předchozí umístění v rámci nějaké architektury.

Jinak je tomu s původem sousoší Kalvárie. Kovový krucifix je mladší, což se opět dovidáme z Hruškovy pamětní knihy z roku 1883: „Železný (dutý) kříž s tělem Kristovým byl ulit v železných hutích Plaských a již v roce 1852 postaven. Stál 173 zl. s., pozlacení 29 zl. 30 kr. a kamenný podstavec 24 zl. stř.“¹⁵ Informace k přenesení soch Kalvárie nám poskytují letopočty na samotných památkách: pod sochou Panny Marie Bolestné je vysekán letopočet 1850 a pod sochou sv. Jana Evangelisty 1852 (pod krucifixem pak ještě rok 1890). O původu soch Kalvárie, totiž soch Panny Marie a sv. Jana Evangelisty, si pak Lábek jen stručně zaznamenal: „Sochy z I. praž. mostu (Herich).“¹⁶ Tímto mostem je míněn dosud existující Pražský most přes někdejší Mlýnskou strouhu. Sochy Panny Marie Bolestné a sv. Jana Evangelisty zde byly pravděpodobně osazeny po stranách blíže nezjištěného kříže, naproti kříži se sousoším Piety (z roku 1750), které se zde do dnešní doby dochovalo v kopii. Díla zdobící Pražský most tedy přisuzuje Lábek plzeňskému kameníkovi a sochaři Antonínu Herichovi. Jeho dílem byl sloup se sochou Panny Marie

14 Zprávu o smrti Martina Pazourka potvrzuje i soudobý matriční zápis, v němž se uvádí, že 25. listopadu 1833 zemřel Martin Pazourek, „Justiziär“, bydlící v čp. 196, stár 43 let, jenž byl „od pádu dřeva zabit“ a jenž byl pohřben 27. listopadu. Státní oblastní archiv v Plzni (dále jen SOA Plzeň), fond Sbírka matrik západních Čech, Matrika zemřelých Plzeň-město a předměstí 1832–1842, sign. Plzeň 39, s. 61.

15 HRUŠKA, M., *Knihy pamětní*, s. 580.

16 AMP, MSLL, kart. 58.

Obr. 5. Další celkový pohled na Rooseveltův (Saský) most od západu, ve výřezech opět patrné tehdy protějškové dvojice skupiny Kalvárie a sv. Františka Serafinského a sv. Vojtěcha a sv. Jana Nepomuckého (II.), zdroj: Západočeské muzeum v Plzni, Národopisné muzeum Plzeňska, inv. č. N-NMP 3994, foto: Josef Novák, kolem roku 1900

(Madony) Svatohorské z roku 1737, stávající u pivovaru při tzv. Doubravecké silnici, do současnosti jen torzálně dochovaný.¹⁷

Pouze dvě z barokních soch na Rooseveltově mostě, totiž protějškově koncipované sochy sv. Jana Nepomuckého (I.) a sv. Jana Sarkandera, se měly nacházet již na starém Saském mostě, tedy předchůdci dnešního Rooseveltova mostu. O původu obou soch si totiž Lábek zapsal, že pocházejí „ze star. Sas. mostu“. V dalším Lábkově záznamu pak o obou sochách čteme: „Sv. Jan Sarkander, Sv. Jan Nep. – Ze starého Saského mostu? (sv. Vojt.[ěch] a sv. Jan? Hruška 580).“¹⁸ Z těchto slov je zjevné, že Lábek připouštěl, že tyto dvě sochy mohly být snad totožné se sochami sv. Vojtěcha a sv. Jana, jež ve své pamětní knize zmiňuje Hruška, dodáváje přitom, že pocházejí „ze starého malobranského mostu“. ¹⁹ Jím je míněn most, jenž se nalézal před tzv. Malickou bránou, která byla zbořena v souvislosti se stavbou nového, tedy Saského mostu v roce 1849.

První opravy a restaurování soch v letech 1850 až 1945

Výše uvedené barokní sochy, které se původně nacházely na různých místech Plzně, byly po postavení nového kamenného Saského mostu použity na jeho výzdobu. Při té

17 KOVAŘÍK, V. – ŠIKOVÁ, T., Řezbářská a sochařská tvorba, s. 171; KOVAŘÍK, Viktor – ZAHRADNÍK, Pavel, Sloup s kaplicí a sochou Krista po Bičování a sloup se sochou Panny Marie (Madony) Svatohorské – dvě pozapomenuté plzeňské barokní památky a jejich osudy, in: *Památky západních Čech*, sv. 3, Plzeň 2013, s. 91; BLAŽÍČEK, Oldřich J., *Sochařství baroku v Čechách. Plastika 17. a 18. věku*, Praha 1958, s. 262; LÁBEK, Ladislav, *Od „Spravedlnosti“ ku kostelu sv. Jiří pod Pecihrádkem*, Plzeň 1926, s. 7.

18 AMP, MSLL, kart. 58; AMP, fond Kovář Jaromír, Sbírka výpisků. Uměleckohistorický vývoj Plzně; KOVAŘÍK, V., *Sochař Lazar Widemann*, s. 137–139.

19 HRUŠKA, M., *Knihy pamětní*, s. 580.

příležitosti došlo k jejich opravě (údajně roku 1851) a 28. května 1855 k posvěcení, jak nás o tom zpravuje soudobá kronika plzeňského arciděkanství.²⁰ Zápis v této kronice se ovšem zmiňuje konkrétně pouze o posvěcení kříže a „soch světců“, přičemž jejich počet a jména zpodoběných světců neuvádí. Hruškova pamětní kniha, vydaná takřka po třiceti letech od této události, při popisu tohoto svěcení připomíná kromě krucifixu ještě tři sochy, totiž jmenovitě sochy sv. Vojtěcha a sv. Jana „ze starého malobranského mostu“ a sochu sv. Františka Serafinského, stojící dříve „na velikém mostě Pražském“, přičemž dodává: „Pozlacení kříže a natření těchto 3 soch pořídil lakýrník zdejší Josef Barth.“ Vzhledem k zmínění nátěru pouze u tří soch není jasné, zda se tehdy na mostě již nacházely i ostatní sochy. Také v Schieblově *Průvodci Plzni*²¹ z roku 1885 se o sochách Saského mostu píše jen obecně: „Po stranách nalézá se více skupin svatých beze zvláštní umělecké ceny“, načež jsou uvedeny tytéž tři sochy jako v Hruškově kronice.

V letech 1889–1890 byla provedena rekonstrukce mostu,²² při níž byly sochy natřeny a pozlaceny. Soudobá zpráva v *Nových plzeňských novinách*, napsaná u příležitosti kolaudace opraveného mostu, k níž došlo 11. října 1890, o zlacení soch stručně uvádí: „Zlacení soch stalo se na groš dobrodinců, již nepřeji si býti jmenováni.“²³ Zevrubněji o řemeslnících pracujících na mostě a na sochách píše *Plzeňské listy*, které zároveň – jako nejstarší dosud známý písemný pramen – vypočítávají velmi podrobně všechny sochy, jež na mostě tehdy stály a v jakém pořadí: „Stavitel Jos. Houdek provedl práce zednické, kamenické a dlaždicové; Jan Klotz železné zábradlí a Václav Schwarz natěrač soch; zlacení soch provedl taktéž V. Schwarz, avšak nákladem nejmenovaných dobrodinců. Sochy na saském mostě na pravé straně od domu Eisenkohla v saské ulici počínaje jsou nyní následující: socha sv. Bernardina ze Sieny, sv. Františka Serafinského, 2 sochy sv. Jana Nepomuckého. Na levé straně od saské ulice počínaje jsou sochy sv. Šimona apoštola, velký železný kříž s Ukřižovaným a skupinou sv. žen [sic!], socha sv. Vojtěcha a sv. Jana Sarkandra. Úprava mostu je vkusná a daleko uhladnější než dříve. Rozšíření chodníků, úprava sjezdů a schodiště je velice praktické.“²⁴

Z tohoto sdělení je možné se dozvědět, že – kromě doposud neznámé, v pramenech již dříve zmiňované sochy sv. Vojtěcha (poprvé se o ní psalo v roce 1883) – se nyní setkáváme ještě s dalšími dvěma dříve nezmiňovanými díly, totiž se sochami sv. Bernardina Sienského a sv. Šimona. Z doby nedlouho po této rekonstrukci je k dispozici například několik kvalitních historických snímků mostu od plzeňského fotografa Čeňka Hrbka (1840–1902) a dalších autorů. Lze podle nich ověřit pravdivost tvrzení ve výše citovaných *Plzeňských listech*. Při podrobném prozkoumání a zvětšení detailů lze zjistit, že koncept a pořadí soch bylo v době po roce 1890 skutečně odlišné od současného. Vstup na most ze strany od centra lemovaly po stranách vlevo sochy sv. Judy Tadeáše (výše v textu označeného chybně jako sv. Šimon) a vpravo sv. Bonaventury / sv. Bernardina Sienského (?) (obr. 1 a obr. 2). Tyto sochy dle údajů Ladislava Lábka také původně pocházely ze stejného místa, zřejmě z brány hřbitova u kostela sv. Bartoloměje. Protějškově následovaly skupina Kalvárie (obr. 3) a socha sv. Františka Serafinského, dále protějškové sochy představující skutečně sv. Vojtěcha a naproti němu sv. Jana Nepomuckého (II.).

Doklad existence sochy českého zemského patrona sv. Vojtěcha je vskutku významný, neboť se o ní dosud nevědělo. Na některých snímcích, byť dálkových, je patrné, že světec zde byl zpodoběn v obvyklé ikonografické podobě, jako žehnající biskup s berlou v pravé ruce a s doprovodnou figurou andělka držícího atribut v podobě pádla (obr. 4 a obr. 5). Někdy kolem roku 1900 byla tato socha vyměněna za sochu sv. Rocha

20 AMP, fond Arciděkanství úřad v Plzni, Kronika arciděkanství 1835–1868, inv. č. 2, s. 145–146.

21 J. S. [SCHIEBL, Jaroslav], *Průvodce Plzní a nejbližším okolím*, Plzeň 1885, s. 69–70.

22 Saský most v Plzni, *Plzeňské listy*, 1889, roč. 25, č. 94, s. 2; Oprava kamenného mostu saského v Plzni, *Nové plzeňské noviny*, 1889, roč. 1, č. 63, s. 3; Saský most v Plzni, *Plzeňské listy*, 1890, roč. 26, č. 70, s. 2; Památný akt, *Nové plzeňské noviny*, 1890, roč. 2, č. 48, s. 2; *Schlußsteinlegung, Pilsner Reform*, 1890, Jg. 21, Nr. 25, s. 3.

23 Rekonstrukce saského mostu, *Nové plzeňské noviny*, 1890, roč. 2, č. 84, s. 2.

24 Oprava saského mostu ukončena, *Plzeňské listy*, 1890, roč. 26, č. 124, s. [2]–[3].

Obr. 6. Detailní pohled na konec Rooseveltova (Saského) mostu směrem k Roudné, sochy sv. Jana Sarkandera (vlevo) a sv. Jana Nepomuckého (vpravo), zdroj: Západočeské muzeum v Plzni, Národopisné muzeum Plzeňska, inv. č. N-NMP 3184, foto: Josef Novák, kolem roku 1905

s doprovodnou figurou anděla, která se na dostupných, často však přesně nedatovaných snímcích začíná objevovat právě až po tomto roce a dochovala se zde dodnes. Následující osudy sochy sv. Vojtěcha nejsou známy; pravděpodobně zanikla, o čemž vypovídá zpráva uvedená níže v textu. Sochařské pandány na mostě pak zakončovala dvojice sv. Janů, Sarkandera a Nepomuckého, tedy sochy z původního Saského mostu (obr. 6). Oproti stavu na přelomu 19. a 20. století jsou tedy dnešní podoba a pořadí soch poměrně značně proměněny.²⁵

O další opravě soch se začalo jednat v roce 1912. Dne 12. února toho roku Kroužek přátel starožitností v Plzni zaslal plzeňské městské radě žádost o provedení opravy všech soch na Saském mostě. V této žádosti čteme: „V hluboké úctě podepsaný Kroužek přátel starožitností v Plzni dovoluje si slavnou radu král. města Plzně upozorniti na zvětralý a sešlý stav soch kamenných na tak zvaném ‚Saském mostě‘ v Plzni. Vícekráte již vždy po 4–5 byly sochy ty lakovým nátěrem opatřeny a tu a tam obruby šatů přizlacený. Nehledě k stanovisku esthetiky a moderních zachraňovacích směrů, dovolujeme si slavnou městskou radu upozorniti na to, že ustavičným nanášením lakové barvy detaily kamenické jsou setřeny a že pískovec v některých partiích na uvedených sochách mimo značné trhliny jest v takovém porovitém rozkladu, že nového nátěru nesnese leda ku vlastní a trvalé škodě. Majíce toto na zřeteli, dovolujeme si slavné radě král. města Plzně doporučiti, řádnou opravu uměleckých soch, kteréž jsou nehledě k historické jich ceně jedinou architektonickou ozdobou zajímavého mostu, a to tím způsobem, že nanesený lak se odstraní, trhliny se vyspraví a fluatováním odborníkovým pískovec řádně impregnován bude. Použitím tohoto způsobu opravy odpadne nutnost poměrně časté, též nákladné opravy a lze v té příčině prostřednictvím c. k. ústřední komise pro zachování památek ve Vídni domáhati se státní subvence u vysokého c. k. ministerstva

25 Sochy sv. Jan Sarkandera a sv. Jana Nepomuckého jsou v současné době dokonce stranově prohozeny.

Obr. 7. Pohled na sochu sv. Jana Nepomuckého (II.) s kovovými atributy svatozáře a palmety, zdroj: Archiv města Plzně, Místopisná sbírka Ladislava Lábka, kart. 58, foto: autor neuveden, 20.–30. léta 20. století (?)

kultu a vyučování, po případě v zájmu atrakce pro cizinecký proud u vysokého c. k. ministerstva veřejných prací. Fotografie soch, jež by se k uvedeným žádostem připojit mohly, jsme ochotni obci zdarma pořídití.²⁶ O dobrozdání byl poté požádán konzervátor památkové péče Josef Škorpil (1856–1931), architekt a ředitel plzeňského uměleckoprůmyslového muzea, jenž 13. května 1912 napsal plzeňské městské radě svůj posudek, v němž čteme: „Jest beze vši pochybnosti, že natírání kamenných plastik vůbec, zvláště pak opakující se natírání mnohonásobné, málo přispívá k jich okrase. Detail plastický čím dále, tím více se znejasňuje a celkový dojem soch neb plastik poškozuje. Mimo to kamen svrchu zatvrdlou barvou olejovou pevně uzavřený, odspodu však vlhkostí nasakující, postrádá možnosti vypařování tohoto vlhka a silně zahnívá a se rozkládá. Toto zejména u soch mostu Saského, zhotovených z kamene Lochotínského, jest patrné. Odstranění nátěru, provedené se vši opatrností, by se tedy doporučovalo, stejně jako navržený pokus fluatování, kterým by případně kamen od barevného nátěru uvolněný mohl býti upevněn. Má-li však ve věci této učiněno býti rozhodnutí definitivní, doporučoval bych, by provedena byla nejdříve zkouška s jednou sochou. Nutno zjistiti, zda-li kamen pod doposavadními nátěry neutrpěl tak, že by po odstranění nátěrů úplně se rozpadnouti mohl. Tento případ zjištěn byl u jedné ze soch mostu Saského, stojících nejbliže kříže s Ukřižovaným. Po odstranění nátěru zjištěno bylo, že povrch kamene hluboko úplně jest rozrušen a forma plastické sochy samotné držena byla jediné již silnou tvrdou

26 Národní archiv (dále jen NA), fond Památkový úřad Vídeň (dále jen PÚV), kart. 61; AMP, fond Kroužek přátel starožitností v Plzni, kart. 369, č. 72.

vrstvou nátěru. Socha [šlo o sochu sv. Vojtěcha, viz výše] stala se takto neudržitelnou a musela být z mostu sejmuta a jinou kamennou sochou starou nahrazena. Pokud jde o fluatování, tu nemám vlastních zkušeností a nevím, kdo by zde mohl co zkušený ve věci té odborník práci tuto se zdarem podniknouti. Snad by bylo možné dosíci porady a doporučení vhodného odborníka ze strany pana architekta Kamila Hilberta, stavitele dómu Svatovítského, který, jak se m[n]ě zdá, věci podobné již u svatého Víta v Praze provedl a zručně v tom ohledu dělníky má po ruce. Provedením zkoušky při jedné soše dal by se zjistiti i další možný postup a náklad s tím spojený, tedy sestavení přesného rozpočtu. Na základě tohoto mohla by pak obec Plzeňská případně domáhati se podpory státní neb zemské tak, jak toto „Kroužek přátel starožitností pro Plzeň a okolí“ navrhuje. Ke konci dovoluji si sobě doporučiti, by slavná městská rada použila nabídky „Kroužku“ a vyžádala sobě bezplatné dodání fotografií soch mosteckých, případně ve dvou exemplářích, kterýchžto fotografií se dokladu k případným žádostem o podporu použití by se dalo.“ Toto Škorpilovo vyjádření bylo poté zasláno vídeňské Centrální komisi pro výzkum a zachování stavitelských památek, za níž 27. května 1912 Max Dvořák navrhl, aby komise vyslovila se Škorpilovým elaborátem souhlas, k čemuž 9. června 1912 došlo.²⁷

Oba výše citované příписy, Kroužku přátel starožitností i Škorpilův, podávají zajímavý pohled na restaurátorskou teorii i praxi v době před první světovou válkou a Škorpilova zpráva nadto přináší dosud neznámou informaci o tom, že jedna z mostních soch byla tehdy, resp. v době před rokem 1912, odstraněna a nahrazena jinou sochou. J. Škorpil sice bohužel explicitně neuvádí, o kterou sochu šlo, pouze informuje, že šlo o jednu ze soch „stojících nejbližší kříže s Ukřižovaným“. Pohledem na dochované snímky mostu jde ale poznat, že šlo o výše zmiňovanou sochu sv. Vojtěcha. Toto sdělení potvrzuje i výše zmíněný popis sochařských děl z mostu a jejich ikonografického určení z roku 1890.

S restaurátorskými pracemi na sochách Saského mostu bylo nakonec započato až v roce 1914. O tom, komu byla oprava svěřena, informovala zemský konzervátorský úřad plzeňská městská rada ve svém příписě z téhož roku (přesnější datum neznáme): „Vojtěch Šíp, akademický sochař, se při provádění podobných prací velice osvědčil a v důsledku toho zadána mu i oprava starých barokních soch na Saském mostě v Plzni.“ V další korespondenci plzeňská městská rada sdělovala zemskému konzervátorskému úřadu dne 5. března 1915: „K dotazu ze dne 25. února 1915 číslo 376 sdělujeme zdvořile, že s opravami odluhováním barokních soch na saském mostě v Plzni započato bylo na podzim roku 1914 po provedeném odluhování nátěru Gerlachova domu, že však pro náhlou změnu počasí byla provedena oprava pouze jedné sochy. Opravy ostatních soch provedeny budou v nastávajících jarních měsících. Zároveň sdělujeme, že z provedeného pokusu prvé sochy slibuje si městský stavební úřad příznivý výsledek po stránce ochranné.“ Na opakované dotazy na průběh opravy plzeňská městská rada odpověděla 8. října 1915, kdy zemskému konzervátorskému úřadu sdělila: „Z osmi pískovcových barokních soch na Saském mostě v Plzni, které se měly letošního roku opravit, jsou opraveny pouze dvě na straně k vnitřnímu městu (socha sv. Jakuba starší[ho] a sv. Bernarda) [!], neboť akad. sochař Vojta Šíp, práci tuto provádějící, je nyní plně zaměstnán na přístavbách Škodových závodů v Plzni. Opravu 2 soch provedl tím způsobem, že po náležitém odluhování starých olejových nátěrů doplnil umělým kamenem některé poškozené části[,] vymodeloval přesně dle zbylé staré části ruku na železnou hmoždinku osadil, a aby docíleno bylo jednoty doplněných částí se starými, stě[ó]novány a ofixirovány sochy roztokem bednářské smoly po způsobu konservování pískovcových soch v Kuksu. Práci provedl dobře a s náležitým porozuměním. Zbylé sochy hodláme opravit v režii obce, až nastane příhodná doba a bude lze získati potřebné zapracované odborníky.“ Setkáváme se tu opět s chybným označením mostních soch, neboť sochy sv. Jakuba staršího a sv. Bernarda na mostě nikdy neexistovaly.²⁸

27 NA, PÚV, kart. 61.

28 Jelikož mělo jít o sochy na straně k vnitřnímu městu, lze důvodně předpokládat, že ve skutečnosti šlo o sochu sv. Judy Tadeáše (chybně označen jako sv. Jakub Větší či Starší) a v případě sv. Bernarda o sochu sv. Bonaventury / Bernardina Sienského (?).

Zajímavé je též uvedení konzervace povrchu materiálu kamene roztokem bednářské smoly s odkazem na soubor sochařských děl v Kuksu.

Krátce nato, 20. října 1915, si obě opravené sochy na mostě prohlédl zástupce zemského konzervátorského úřadu Luboš Jeřábek, který o výsledku své prohlídky napsal následujícího dne stručnou zprávu, v níž konstatoval, že „práce akad. sochařem Šípem, tedy osvědčivší se domácí silou, dobře a šetrně byla provedena“, ale že v březnu následujícího roku bude třeba urgovat opravu dalších soch; k tomu pak došlo v dubnu 1916.

Z následujících let se již žádná korespondence o této záležitosti nedochovala a zdá se, že znovu se o opravě soch na Saském mostě začalo jednat až po válce, v roce 1919. Dne 13. ledna 1920 městský úřad v Plzni poslal Zemskému památkovému úřadu rozpočet na opravu soch, a to na částku 7 550 K, přičemž podotkl, „že soch těch je 7 a nikoliv, jako původně omylem bylo oznámeno, 4“, a požádal o udělení přiměřené subvence. Státní památkový úřad nebyl se zasláným rozpočtem spokojen, takže 5. února požádal městský úřad o zaslání „detailního rozpočtu sochaře p. V. Šípa“.²⁹

To, že se v opravě soch přece jen tehdy pokračovalo, by snad mohly naznačovat evidenční listy nemovité kulturní památky z roku 1962, v nichž je socha sv. Jana Sarkandera uvedena jako socha „už neodborně restaurovaná v 20tých letech 20. století“,³⁰ zatímco o soše sv. Františka Serafinského se tu píše: „Ruce silně porušeny vinou vadné restaurace v 20. letech 20. století.“³¹ Nelze ovšem vyloučit, že touto vadnou restaurací, o které se zmiňují evidenční listy,³² bylo ve skutečnosti miněno restaurování v roce 1949. Stav soch v tehdejší době, tedy ve dvacátých letech 20. století, zachycuje například snímek sochy sv. Jana Nepomuckého (II.) z Archivu města Plzně, kde jsou patrné mj. ještě tehdy dochované kovové atributy – svatozář (byť pravděpodobně mladší než barokní) a palmy (obr. 7).

Celá záležitost se stala opět aktuální na sklonku druhé světové války. Dne 20. července 1944 Památkový úřad v Praze psal plzeňskému purkmistrovi: „[...] tyto sochy jakožto významná plastická díla pozdně barokní doby (sochy svatého Františka, Jana Nepomuckého a Vojtěcha [!]) na jedné z hlavních tepen vnitřního města se nacházejí v sešlém stavu a vyžadují důkladné zabezpečení, očištění a doplnění. [...] Pokud není k dispozici žádný z tamních sochařů, doporučujeme, aby byl zhotovením rozpočtu i samotnou prací pověřen v současnosti jinou prací nezaměstnaný pražský odborný restaurátor ak. sochař prof. Vasil Petrica. Jmenovaný je schopen provést také jiné sochařské práce v městě Plzni.“ V reakci na tento přípis dne 14. srpna 1944 městská správa v Plzni napsala Památkovému úřadu: „V příloze posílám žádost o podporu pro restaurování soch na Saském mostě a prosím zajistit u ministerstva školství subvenci.“ Téhož dne táž městská správa napsala tuto žádost, adresovanou ministerstvu školství: „Na Saském mostě v Plzni se nacházejí sochy světců z pozdně barokní doby, které se nacházejí v sešlém stavu, takže potřebují důkladné zabezpečení, očištění a doplnění. Podle rozpočtu akad. sochaře prof. Vasil Petrici stojí obnova K 84 000. Postavení lešení a pomocné práce stojí přibližně K 6 000. Celkový náklad obnáší K 90 000. Protože jde o umělecké památky, prosím o hojnou subvenci ke krytí s tím spojených výdajů.“ Uvedený rozpočet sestavil rovněž 14. srpna 1944 akademický sochař Vasil Petrica z Prahy. Rozpočet zní takto: „Rozpočet na restaurování a konzervaci barokních kamenných sousoší a plastik na Saském mostě: 1. Barokní kamenné sousoší sv. Jana Nep. s andílkem – 10 000 K. 2. Plastické barokní sousoší s andílkem – 12 000 K. 3. Plastické sousoší s andílkem – 10 000 K. 4. Jednotlivá plastika – 15 000 K. 5. Sousoší z 2 plastik s železným křížem

29 Dne 16. března městský úřad v Plzni požadovaný detailní rozpočet vskutku poslal, načež 22. března 1920 Státní památkový úřad postoupil tuto žádost k dalšímu řízení ministerstvu školství a národní osvěty, NA, fond Státní památková správa, Praha (dále jen SPS), kart. 409.

30 NPÚ, ÚOP v Plzni, evidenční list sochy sv. Jana Sarkandera, 1962.

31 Tamtéž, evidenční list sochy sv. Františka Serafinského, 1962.

32 Přesné datum této údajné opravy je uvedeno u sousoší Piety, jež ovšem nestojí na Rooseveltově mostě, nýbrž na mostě Pražském. O tomto sousoší totiž evidenční list z roku 1962 uvádí, že „sochy samy nesou stopy špatné restaurace z r. 1922 a to na těle Kristově, na tváři Madonině“. NPÚ, ÚOP v Plzni, evidenční list sousoší Piety, 1962.

Obr. 8. Pohled na sochu sv. Rocha, zdroj: Fotoarchiv NPÚ, generální ředitelství, inv. č. F 035167, foto: autor neuveden, 1949

Obr. 9. Pohled na sochu sv. Judy Tadeáše, zdroj: Fotoarchiv NPÚ, generální ředitelství, inv. č. F 035165, foto: autor neuveden, 1949

uprostřed – 20 000 K. 6. Jednotlivá plastika – 12 000 K. 7. Jednotlivá plastika – 2 500 K. 8. Jednotlivá plastika – 2 500 K. Celá oprava obnáší – 84 000 K. Z jednotlivých plastik a sousoší musí být odstraněna fermež a olejový nátěr. Zetlelá a zvětřalá místa budou odstraněna, řádně vyčištěna a chybějící partie doplněny modelováním v původním stavu. Plastiky budou vícekrát napuštěny vápennou vodou. Se zřetelem na průběh práce bude čas od času za dokončenou práci předem zaplacen 94 % z podané ceny a zbývající obnos ve výši 6 % bude po kolaudaci Památkovým úřadem zaplacen během 8 dnů. Zavazuji se k odbornému a svědomitému provedení práce. Městskou správou mně bude zapůjčeno lešení a podle možnosti mi bude přidělena jedna pracovní síla (eventuelně také jedna žena) a s tím spojený náklad ponese městská správa.“ Z výše uvedených údajů je dobře patrný tehdejší způsob restaurování, čištění od zbylé fermeže a olejových nátěrů i materiály, které byly dostupné, například zpevňování pomocí vápenné vody. Dne 11. října 1944 však Karl Friedrich Kühn, tehdejší vedoucí Památkového úřadu, napsal městské správě v Plzni v odpovědi na její přípis ze 14. srpna 1944 sdělení, překvapivě popírající vyjádření zástupce Památkového úřadu z 20. července 1944, neboť z odpovědi jasně plyne nepříliš značná ochota sochy restaurovat: „Na základě místní prohlídky a se zřetelem na pokročilou roční dobu není důkladné zabezpečení soch na Saském mostě již možné. Nemám také ten dojem, že sochy jsou tak poškozeny, že by musely být ihned restaurovány. Pro všechny případy by však bylo dobře prohlédnout ještě sochy ze žebříku, zda přece jen nejsou jednotlivé části (ruce, hlavy) ohroženy.“³³

33 NA, SPS, kart. 409.

Obr. 10. Pohled na sochu sv. Jana Evangelisty ze skupiny Kalvárie, zdroj: Fotoarchiv NPÚ, generální ředitelství, inv. č. F 035169, foto: autor neuveden, 1949

Obr. 11. Pohled na sochu sv. Jana Nepomuckého (I.), zdroj: Fotoarchiv NPÚ, generální ředitelství, inv. č. F 035172, foto: autor neuveden, 1949

K opravě soch na Saském mostě ve válečných letech (možná i na základě Kühnova vyjádření) tak pravděpodobně nedošlo.

Restaurování soch v letech 1949 a 1978

Po čtyřech letech, dne 7. dubna 1948, předložil sochař a restaurátor Miroslav Böswart Ústřednímu národnímu výboru statutárního města Plzně nabídku nejen na opravu soch na Saském mostě, ale i některých dalších plzeňských sochařských památek. Jeho nabídka zněla takto: „Nabídka na restauraci a konservaci kamenných sousoší na různých místech v Plzni. Veškerá práce restaurační zakládá se na řádném očištění od špíny, prachu a všech pozdějších neodborných vysprávek až na čistý původní kámen. Odstranění zvětřalých a vyhnílych částí až na zdravé jádro kamene. Po takto řádné odborné přípravě doplnění, domodelování všech chybících částí a detailů do původního stavu, kamenem umělým, přizpůsobeným jak barvou, tak i strukturou kamenu starému. Po provedení tohoto znovuzřízení konservace celého sousoší impregnačním postříkem proti vlivům povětrnostním. Za takto odbornou restauraci se čítá paušál bez postavení a rozebrání potřebného lešení i materiálu: Sousoší ‚Pieta‘ v Křížíkových sadech – Kčs 6 000. Socha sv. Jana Nep. v Křížíkových sadech – Kčs 3 900. Socha sv. Mikuláše ‚U Ježíška‘ – Kčs 4 000. 10 sousoší na Rooseveltově mostě – Kčs 24 000. [Celkem] 37.900.“ Stav téměř všech soch z mostu před touto opravou je dobře doložen souborem velmi kvalitních snímků z fotoarchivu generálního ředitelství Národního památkového ústavu (obr. 8–13).

Obr. 12. Pohled na sochu sv. Bonaventury / sv. Bernardina Sienského (?), zdroj: Fotoarchiv NPÚ, generální ředitelství, inv. č. F 035170, foto: autor neuvoden, 1949

Obr. 13. Pohled na sochu sv. Františka Serafinského, zdroj: Fotoarchiv NPÚ, generální ředitelství, inv. č. F 035173, foto: autor neuvoden, 1949

O samotném provádění opravných prací máme k dispozici pouze zápis Olgy Vlčkové, která 20. srpna 1949 jako zástupkyně Státního památkového úřadu informovala o nadcházejícím zahájení restaurátorských prací.³⁴ Po jejich dokončení byla sepsána následující kolaudační zpráva, podepsaná Jakubem Pavlem ze Státního památkového úřadu: „Kromě sochařských prací byla zadána také oprava dřevěného kříže s rouškou nad sousoším Piety na býv. Pražském mostě, a sice firmě František Nocar, lakýrnictví, malířství dřeva písma, Plzeň, Otakarovy sady 40. Celkem byly předloženy za provedené opravné práce tyto účty:

1. Mirosl. Böswart, odbor. restaurátor, Praha-Břevnov, restaurace a konzervace kamenných soch (12), ze dne 9. XI. 1949 – 37 900 Kčs. 2. Frant. Nocar, lakýrnictví, Plzeň, Otakarovy sady č. 40, nový nátěr kříže a roušky, 9. XI. 1949 – 3 146 Kčs. 3. Stavoprav, komun. podnik m. Plzně, práce spojené s postavením a bouráním lešení, 7. XI. 1949 – 4 003 Kčs. 4. Stavoprav, komun. podnik m. Plzně, totéž, 11. XI. 1949 – 4 930,40 Kčs. Celkem 49 979,40 Kčs. Kromě toho zaslal jednotný národní výbor v Plzni ještě výpis z hlavní účtárny o zaplacených účtech v částce 1 905 Kčs za pořízení fotografií opravených soch a za práce z oboru uměleckého truhlářství, takže by celková částka nákladů spojených s opravou všech uvedených soch v Plzni dosáhla 51 884,40 Kčs.“

34 „Při příležitosti jiné komise v Plzni dne 19. 8. 1949 oznámil p. Ing. Fiala podepsané, že v příštím týdnu p. Böswart zahájí opravu barokních soch v Křížkových sadech (Pieta a sv. Jan Nep.).“ NA, SPS, kart. 410.

Ve zprávě Jakuba Pavla je mj. popsán i způsob tehdejšího restaurátorského zásahu: „Stav před opravou: Sochy nebyly již delší dobu opravovány. Některé partie zcela chyběly a na mnohých místech byl povrch značně rozrušen vlivy povětrnosti. Někde se také objevily kazy neodborně prováděných dřívějších oprav. Bylo proto potřeba sochy řádně očistiti a zbaviti je neodborných vysprávek a zvětralých vrstev kamene. Uvolněné bloky znovu bezpečně osaditi a provésti doplňkovou modelaci chybějících nebo nevhodně dříve doplněných partií. K této přípravné práci posloužily dobře staré fotografie. Stav po opravě: Restaurační a konservační práce na uvedených sochách byly prováděny s opatrností a se zřetelím k výtvarnému charakteru a umělecké hodnotě památek. Poněvadž sochy byly namnoze značně porušeny, bylo přikročeno k jejich doplnění. [...] Chybějící části byly doplňovány umělým kamenem, jehož struktura i barva byla přizpůsobována původnímu materiálu. Výsledek: S hlediska zásad státní památkové péče možno prohlásiti opravu soch na Rooseveltově mostě a jiných prostranstvích města Plzně za uspokojivou.“

Dne 14. listopadu 1949 Státní památkový úřad v Praze předložil ministerstvu školství, věd a umění žádost Jednotného národního výboru v Plzni o udělení subvence na „opravu třinácti soch a sousoší postavených na veřejných prostranstvích“. Státní památkový úřad přitom tyto památky, jejichž restaurování již bylo dokončeno, popsal následovně: „Na mostě Rooseveltově v Plzni je postaveno celkem deset barokních soch, které tam byly z různých míst přeneseny a tvoří dnes význačnou výzdobu tohoto dlouhého mostu. Sochy jsou dílem různých výtvarníků a různí se v provedení, v umělecké hodnotě i v materiálu.“ Technický stav a program zabezpečení byl pak Státním památkovým úřadem popsán takto: „Sochy, které v poslední době značně utrpěly vlivy povětrnosti, prošly již v dřívější době značnými opravami a některé chybějící partie byly doplněny namnoze nevhodně. Některé části údů nebo záhybů rouch chyběly, takže se jevila potřeba zkomolené sochy podle původního stavu doplniti. Sochy bylo nutno především řádně očistiti, zbaviti neodborných vysprávek a zvětralých vrstev kamene. Doplňková modelace byla prováděna v umělém kameni, přizpůsobeném strukturou i barvou kameni původnímu. Po provedení těchto prací byla sousoší konservována.“ Požadovaná subvence ve výši 25 000 Kčs byla poté vskutku vyplacena.³⁵

Dne 16. května 1952 Archiv města Plzně (vedený tehdy Fridolinem Macháčkem) oznamoval Státnímu památkovému ústavu: „V blízké době se bude upravovati nově příjezd na Saský (Rooseveltův) most v Plzni se strany města, aby se získalo aspoň nějaké předmostí komunikačně nutné. Přitom bude nutno přemístit dvě barokní sochy stojící na počátku mostu. Sjednal jsem s projektantem, že sochy budou umístěny i dále na mostě, ale na druhé straně mostu směrem k Lochotínu. K mostu sochy náleží, protože jednak byly umístěny na bývalém mostě před Saskou branou vedoucím přes Mži, jednak byly sem přeneseny z bývalého mostu mezi Špitálským a Pražským předměstím na východě od města. Žádám, aby vzal památkový ústav věc na vědomí, nemá-li námitek.“³⁶

Ladislav Lábek si o předmětných sochách sv. Judy Tadeáše a sv. Bonaventury / sv. Bernardina Sienského (?) a o těchto stavebních pracích roku 1952 jen stručně zapsal: „Sochy sv. Judy Tadeáše a protější na kraji mostu odstraněny při úpravě přilehlé ulice na býv. hradbách v srpnu 1952; trvale?“³⁷ Sochy byly poté vskutku přemístěny a osazeny na opačný konec mostu tak, že socha sv. Judy Tadeáše se ocitla mezi sochami sv. Rocha a sv. Jana Sarkandera na levé straně a socha sv. Bonaventury / Bernardina Sienského (?) mezi sochami sv. Jana Nepomuckého (II.) a sv. Jana Nepomuckého (I.). Tento stav dokládají opět například dostupné starší snímky mostu.³⁸

O dalším restaurování soch z Rooseveltova mostu se z úředních dokumentů dozvídáme až v sedmdesátých letech 20. století, takže časový odstup od doby posledního

35 Tamtéž.

36 NA, SPS, kart. 409.

37 AMP, MSLL, kart. 58.

38 Fotografie z roku 1971 v BERNHARDT, Tomáš – MAZNÝ, Petr – FLACHS, Petr, *Městský obvod Plzeň 1. Roudná, Lochotín, Košutka, Bolevec, Vinice, Bílá Hora, Plzeň 2018*, obr. na s. 14–15.

Obr. 14. Pohled na havarijní stav sochy Panny Marie Bolesné ze skupiny Kalvárie, zdroj: Fotoarchiv NPÚ, územní odborné pracoviště v Plzni, inv. č. 26132, foto: Jan Gryc, 1967

restaurátorského zásahu v roce 1949 byl značný. To, že stav všech soch z mostu nebyl v pořádku, dokládají snímky z fotoarchivu Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště (dále jen NPÚ, ÚOP) v Plzni, zachycující například havarijní stav sochy Panny Marie Bolesné ze skupiny Kalvárie (obr. 14). Dne 3. května 1976 Krajské středisko státní památkové péče a ochrany přírody (dále jen KSSPOP) napsalo odboru kultury Národního výboru města Plzně: „Oznamujeme Vám, že v nejbližší době se začnou postupně restaurovat kamenné plastiky na Saském mostě v Plzni, tak jak to bylo dojednáno mezi Vaším odborem a naším krajským střediskem. Náklady na restaurování

Obr. 15. Detailní pohled na stav sochy sv. Jana Sarkandra před zahájením restaurování, zdroj: ŠEJNOST, Zdeněk – BRADNA, Jan, *Restaurátorská zpráva o restaurování soch na Saském mostě v Plzni*, Praha 1978, foto: Jan Bradna, 1978

Obr. 16. Detailní pohled na nově zhotovený výdusek hlavy Panny Marie Bolestné ze skupiny Kalvárie, zdroj: ŠEJNOST, Zdeněk – BRADNA, Jan, *Restaurátorská zpráva o restaurování soch na Saském mostě v Plzni*, Praha 1978, foto: Jan Bradna, 1978

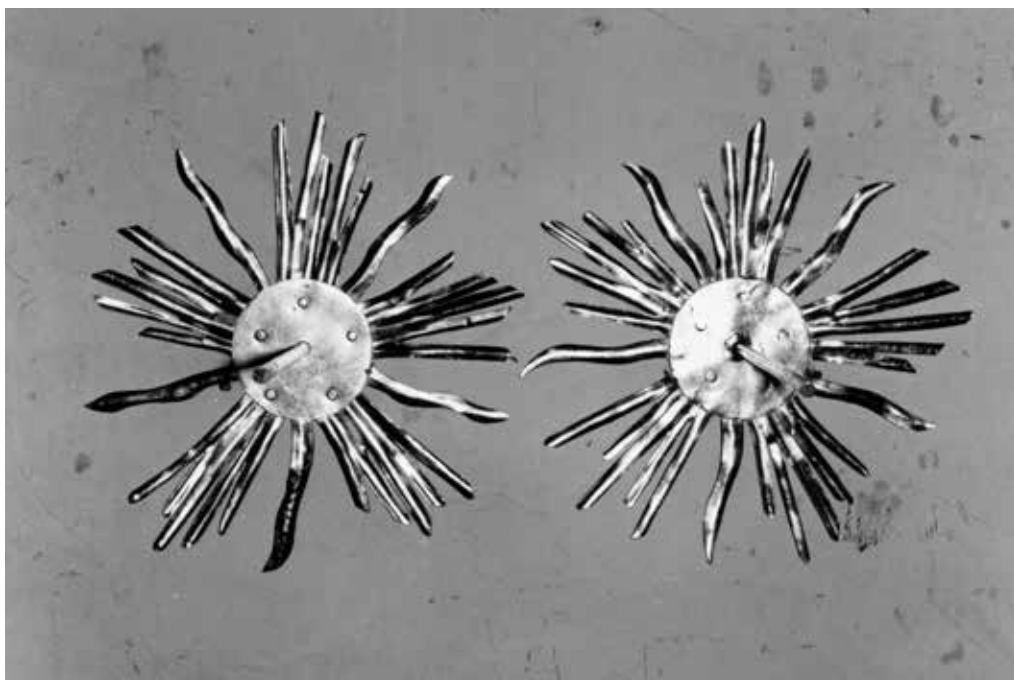
hradíme z vlastních prostředků. Žádáme Vás však, abyste urychleně nechali postavit u plastik jednoduché lešení, které by umožnilo restaurátorovi přístup k plastikám.³⁹

K restaurování však došlo až po dvou letech – roku 1978 akademičtí sochaři Zdeněk Šejnost a Jan Bradna restaurovali osm soch a sousoší na Saském mostě a jeho předmostí. Ve své, na svou dobu podrobně zpracované, restaurátorské zprávě z listopadu 1978 popsali svůj zákrok takto: „Uvedené sochy byly poškozeny hlavně mechanicky. [...] Všechny sochy byly nejprve očištěny, a to od exhalátů a zamechování, nejprve mechanicky, chemicky (Lastanoxem) a omyty vodou. Odstraňování exhalátů bylo na některých místech poměrně obtížnější pro větší plzeňský kouřový spad. Sousoší byla pak tvrzena napouštěním vápennou vodou a Dispercolem. [...] Hliněné modely byly několikrát zkoušeny a doporučně konzultovány. [...] Po prověření modelů chybějících částí byly tyto převedeny do umělého kamene a osazeny na sochy pomocí nekorodujících kramlí, čepů a přitmeleny. Ostatní doplňky pak byly dotvořeny na plastiky přímo umělým kamenem. Architektonické části podstavců byly přespárovány a opraveny stejným způsobem jako části soch. V konečné fázi byly všechny plastiky nakonzervovány a sjednoceny dispercolovým napuštěním.“⁴⁰ Restaurátorský zásah byl dokumentován řadou snímků. Stav před restaurováním zachycuje například snímek sochy sv. Jana Sarkandra (obr. 15), stav z průběhu prací snímek náročně restaurované sochy Panny Marie Bolestné ze skupiny Kalvárie, která byla v havarijním stavu (obr. 16).

Restaurátor kovů Lubomír Čtverák současně zhotovil pro restaurované sochy nové atributy. V jeho restaurátorské zprávě ze 7. prosince 1978 čteme: „Na řadě kamenných soch zdobících po obou stranách plzeňský Saský most a jeho předmostí buď zcela

39 NPÚ, ÚOP v Plzni, Spisový archiv (dále jen SA), složka Plzeň.

40 ŠEJNOST, Zdeněk – BRADNA, Jan, *Restaurátorská zpráva o restaurování soch na Saském mostě v Plzni*, Praha 1978 (nepublikovaná zpráva uložená v archivu NPÚ, ÚOP v Plzni, inv. č. RZ 394).

Obr. 17. Detailní pohled na nově zhotovené atributy paprskových svatozáří u dvojice soch sv. Bonaventury / sv. Bernardina Sienského (?) a sv. Rocha, zdroj: ČTVERÁK, Lubomír, *Restaurátorská zpráva o restaurování kovových atributů na kamenných sochách světců na Saském mostě v Plzni*, Praha 1978, foto: Lubomír Čtverák, 1978

chyběly příslušné kovové atributy, nebo z nich zbývaly jen fragmenty. Atributy byly buď zničené rzí, nebo mechanicky poškozeny. [...] Bylo nutno vytvořit dle zbytků původních atributů rekonstrukce a tam, kde zcela chyběly, byly rekonstrukce vytvářeny podle obvyklých rituálních norem, tak aby odpovídaly pohybovým kreacím soch. Nové atributy – rekonstrukce – byly vytvořeny celé z mědi, aby odolávaly povětrnostním vlivům a neoxidovaly. Některé byly vykovány a některé byly zhotoveny pasířsky z plechu, aby byly duté a příliš netížily opravované ruce soch. Byly vytvořeny tyto rekonstrukce atributů: [...] Všecky nové měděné rekonstrukce atributů byly obvyklým pozlacovačským způsobem na mixtion pozlaceny lístkovým zlatem. Spotřeba lístkového zlata 6 knížek.⁴¹ Nové, a pokud můžeme soudit z dochované fotodokumentace, kvalitou zpracování i tvarem vhodné atributy byly zhotoveny pro sochy sv. Janů Nepomuckých, v obou případech svatozáře s pěticí šesticípých hvězd, u sv. Jana Nepomuckého (II.) ještě palmeta. U sochy sv. Bonaventury / Bernardina Sienského (?) byla zhotovena paprskovitá svatozář a kříž s lístky, u sochy sv. Františka Serafinského svatozář ze sedmi paprsků, u sv. Rocha též paprskovitá svatozář (obr. 17).

Restaurování soch v souvislosti s celkovou rekonstrukcí mostu v letech 1985–1994

V roce 1985 se začala připravovat kompletní rekonstrukce Rooseveltova mostu a zodpovědné orgány pochopitelně řešily i předmětné sochy, včetně jejich nového osazení. Dne 12. září 1985 byl vypracován stručný návrh na restaurování osmi soch z mostu, ve kterém se uvádí: „Povrch plastik narušen povětrnostními vlivy, některé části chybí, ev. je nutné je nahradit. [...] Pro rok 1986 přichází v úvahu pouze odborné snesení soch, jejich převoz a dohled na vhodné uložení. Plastiky je nutné sejmut z důvodu zahajované

41 ČTVERÁK, Lubomír, *Restaurátorská zpráva o restaurování kovových atributů na kamenných sochách světců na Saském mostě v Plzni*, Praha 1978 (nepublikovaná zpráva uložená v archivu NPÚ, ÚOP v Plzni, inv. č. RZ 395).

Obr. 18. Celkový pohled na uložení soch po jejich sejmutí z mostu v letech 1985–1986, zdroj: Fotoarchiv NPÚ, územní odborné pracoviště v Plzni, inv. č. 188027, foto: Jan Gryc, 1988

rekonstrukce mostu. Restaurátorský zásah bude přicházet v úvahu po opětném osazení plastik, tj. pravděpodobně v roce 1989/1990. Ke snesení soch musí dojít nejpozději do konce března 1986.⁴²

Na základě dalších jednání bylo upřesněno, že restaurováním budou pověřeni akademický sochař Jan Bradna, akademický malíř Jaroslav Šindelář a Josef Šindelář. Ke snesení všech soch mělo dojít koncem roku 1985, to se však podařilo jen částečně, o čemž výmluvně svědčí dochovaný dokument: „Sdělujeme Vám, že vzhledem k negativnímu přístupu SSŽ⁴³ n. p., které nezajistily potřebnou slíbenou techniku, bylo možno za ztížených podmínek dne 18. 12. 1985 provést transfer pouze čtyř plastik. Zbývající sochy budou prací pověřenými restaurátory sejmuty až po zajištění potřebného technického vybavení, nejdříve však v lednu 1986.“ K sejmutí zbylých soch došlo v první polovině roku 1986, všechny sochy byly posléze „uskladněny v ohradě OPBH⁴⁴ Plzeň“⁴⁵ v Malé ulici. O způsobu jejich tehdejšího nevhodného uložení svědčí dochované snímky z fotoarchivu NPÚ, ÚOP v Plzni z roku 1988, které zachycují jejich neuspokojivý stav po dvou letech od sejmutí (obr. 18 a obr. 19).

K dalším krokům se přistoupilo až po dvou letech, v roce 1988, kdy zajistil a uhradil restaurátorský zásah odbor kultury Národního výboru města Plzně s tím, že práce měly s ohledem na jejich rozsah proběhnout postupně ve čtyřech etapách, až do roku

42 NPÚ, ÚOP v Plzni, SA, složka Plzeň.

43 Stavby silnic a železnic.

44 Obvodní podnik bytového hospodářství.

45 Odbor kultury Národního výboru města Plzně Útvaru dopravního inženýrství města Plzně dne 27. prosince 1985.

1992. Obnova zahrnovala i původní kamenné podstavce soch. Dne 21. září 1988 byla zpracována žádost o restaurování,⁴⁶ v níž byl současný stav soch popsán takto: „Ač-koli byly všechny plastiky restaurovány v roce 1978, byl v roce 1985 (kdy s ohledem na zahajovanou přestavbu mostu byl proveden jejich transfer na místo dočasného uložení) jejich stav vlivem agresivního prostředí a mechanických poškození silně neuspokojivý. Vandalskými zásahy byly zcela zničeny všechny kovové atributy a části soch byly zuráženy (ruce, záhyby roucha apod.). Stav porušení materiálu je rozdílný podle druhu použitého kamene. Nejvíce je zasažena socha Panny Marie ze sousoší Kalvárie, u které je odpadlá celá obličejová část hlavy a silně je narušena spodní část plastiky. Podstavce soch jsou dnes uloženy rozebrané a očíslované spolu s plastikami a jsou drobně mechanicky poškozeny.“

Před samotným zahájením restaurátorských prací se ještě 28. března 1989 konalo odborné jednání umělecké komise Českého fondu výtvarných umění. Na něm bylo dohodnuto, že restaurováním bude pověřen Jaroslav Šindelář a Jan Bradna, později bude kolektiv podle potřeby rozšířen. K tomu došlo po dvou měsících, kdy byla doporučena ještě účast Josefa Šindeláře, který se podílel již na sejmutí soch. Téhož roku bylo zjištěno, že sochy nemohou být vráceny do původní polohy, neboť po rekonstrukci mostu byla situace pro osazení již zcela jiná. Z původního mostu byly zachovány dva oblouky a pilíře, pravobřežní část byla nahrazena novou estakádou. Bylo tedy nutné změnit dispoziční řešení osazení soch. Současně s tím navrhlo tehdejší KSSPPOP v Plzni, ve snaze o záchranu případných dalších sochařských děl z regionu Plzeňska, doplnění stávajícího souboru o další sochy, a tedy zvýšení počtu výklenků pro sochy na novém mostě. Pro nadcházející komplikované jednání týkající se návratu soch zpět na most bylo navrženo vytvoření pracovní skupiny.

Při konzultaci ze dne 7. září 1989 byla mj. provedena prohlídka pěti soch uložených dosud ve výše zmíněné ohradě v Malé ulici. V zápise z tohoto jednání se uvádí: „ad 1) Při prohlídce plastik uložených v ohradě BPmP⁴⁷ v Malé ulici v Plzni (sv. Roch, sv. František Serafínský, sv. Bonaventura, sv. Jan Nepomucký (b), P. Marie, Jan Evangelista) bylo zjištěno, že je možno vrátit tyto sochy na most v originálech. Nejvíce poškozena je socha Panny Marie ze sousoší Kalvárie. Spodní část této plastiky bude nahrazena výduskem (zvážena bude ještě alternativa sekaného doplňku, tento postup však přináší nebezpečí přílišného poškození originálu, ke kterému by došlo při spojování s nově sekanou částí). U ostatních soch budou chybějící části (především ruce) nahrazeny technikou sekaných kopií, drobná poškození budou vytmelena.“ Dále byla prohlédnuta též trojice soch umístěných ovšem již v ateliéru restaurátora Jaroslava Šindeláře (zde se nalézaly sochy sv. Judy Tadeáše a dvojice protějškových sv. Janů, Nepomuckého a Sarkandera). Ze zápisu z jednání vyplývá, že právě tyto dvě sochy: „[...] jsou však natolik poškozeny a kámen dožilý, že již není možné jejich další umístění v exteriéru a je nutno je nahradit sekanými kopiemi. Originály budou restaurovány a umístěny ve vhodném prostředí. Materiálem pro kopie bude hrubozrný božanovský pískovec. Pro záchranu soch, které jsou dosud v Malé ulici, je nezbytné, aby byly v nejkratší době převezeny do atelieru restaurátora J. Šindeláře a vhodným způsobem uloženy.“⁴⁸

Ještě v roce 1989 restaurovali Jaroslav Šindelář a Jan Bradna trojici vybraných soch: sv. Judu Tadeáše, sv. Františka Serafinského a sv. Bonaventuru / sv. Bernardina Sien-ského (?) a spolu s nimi i sedm profilovaných kamenných podstavců pod sochy. V restaurátorské zprávě z 20. listopadu 1989 se o zákroku obou restaurátorů píše: „Došlo k celkovému omytí plastik roztokem saponátu a vody pomocí rýžového kartáče, a to po předběžném zafixování navětralých částí. Chybějící a poškozené části drapérií a ostatního povrchu byly doneseny umělým kamenem. Některé části (levá chybějící ruka sv. Judy Tadeáše, pravá ruka sv. Bonaventury s částí rukávu a obě silně narušené ruce sv. Františka Serafinského) byly v modelu zrekonstruovány a vytesány do hrubozrného

46 Žádost sepsala PhDr. Jindřiška Eliášková. NPÚ, ÚOP v Plzni, SA, složka Plzeň.

47 Tedy Bytového podniku města Plzně.

48 NPÚ, ÚOP v Plzni, SA, složka Plzeň.

Obr. 19. Detailní pohled na sochu sv. Jana Nepomuckého (I.) po jejím sejmutí z mostu, zdroj: Fotoarchiv NPÚ, územní odborné pracoviště v Plzni, inv. č. 188028, foto: Jan Gryc, 1988

pískovce. [...] Po barevném sjednocení a zakonzervování byly plastiky osazeny na Rooseveltův most.⁴⁹ (obr. 20)

Po sepsání restaurátorské zprávy se 23. listopadu 1989 konala prohlídka restaurovaných děl, z níž byl pořízen zápis obsahující konstatování optimálního efektu provedených prací a doporučeny retuše tmelů.⁵⁰

V roce 1990 byla restaurována socha sv. Jana Sarkandera a současně došlo k vytvoření její kamenosochařské kopie; obojí provedl Jaroslav Šindelář (obr. 21). Ve své restaurátorské zprávě z 29. listopadu 1990 popsal svůj zákrok takto: „Před zahájením restaurátorských prací byl její stav havarijní. Četné části plastiky, zejména levá paže světce s draperií, tvář a ruka andílka a další, byly zuráženy, pískovec vlivem povětrnosti silně navětrán. Vandalské zásahy měly za následek porušení přirozené ochranné krusty kamene a tím jeho další progresivní zvětvování, takže výsledně došlo k celkovému statickému narušení sochy. Také její povrch byl silně znečištěn, napaden plísněmi a mechy. Postup restaurování: Nejprve byly navětralé části zafixovány a celá skulptura byla očištěna od mechanických nečistot a omyta roztokem saponátu a vody za pomoci rýžového kartáče. Poté se přistoupilo k rekonstrukci modelace chybějících částí a k jejich domodelování směsí umělého kamene s použitím armatur. Umělý kámen byl připraven ze směsi drceného pískovce, disperze, bílého cementu a přírodních pigmentů. Jednalo se především o tvář a paži andílka, obě světcovy ruce, knihu, kterou světec přidržuje levou paží, a draperii, jež z ní volně splývá na záda, světcovu

49 ŠINDELÁŘ, Jaroslav – BRADNA, Jan, *Restaurátorská zpráva. Odborné přemístění a restaurování plastik sv. Judy Tadeáše, sv. Františka Serafinského, sv. Bonaventury a sedmi profilovaných kamených soklů*, Plzeň 1989 (nepublikovaná zpráva uložena v archivu NPÚ, ÚOP v Plzni, inv. č. RZ 1486).

50 NPÚ, ÚOP v Plzni, SA, složka Plzeň.

levou nohu, nos a další zurážené části draperií, mučícího předmětu atd. Po doplnění všech částí byl povrch plastiky sjednocen transparentním barvivem. Socha byla zakonzervována. V této fázi bylo možno začít s prováděním kamenné kopie. Postup při zhotovení kopie: Jako základní materiál pro provedení kopie byl zvolen hrubozrnný pískovec z hořické oblasti. Vzhledem k tomu, že poměr mezi originálem a kopií byl 1 : 1, byla práce prováděna pomocí tečkovacího strojku. Po umístění hlavních bodů byl blok osekán do základních tvarů. Další práce předpokládala odstranění kamene do výše 2 cm nad povrch nové plastiky. V další fázi bylo přistoupeno k tečkování načisto. Z nástrojů byl použit špičák, zubák, dláto, nutovací dláto. Povrch kopie byl kamenosochařsky přizpůsoben originálu. Plastika byla napuštěna desinfekčními a konzervačními prostředky.⁵¹

Dne 6. července 1992 Jaroslav Šindelář zpracoval ještě dodatek k této restaurátorské zprávě, ve kterém se uvádí: „Postup restaurování. Po detailním dopracování kamenné kopie sochy sv. Jana Sarkandera se přistoupilo k jejímu transferu a osazení. Socha byla uložena do měkkého lože a dopravní technikou převezena na Rooseveltův most. Za pomoci jeřábu byla osazena na předem vytipované místo. Spára byla zatmelena směsí umělého kamene strukturálně a barevně odpovídajícího tesanému materiálu.“⁵² Originál sochy byl posléze téhož roku osazen v tzv. Brance, průchozí boční věži budovy dnešní Studijní a vědecké knihovny Plzeňského kraje v Plzni, kde se bez jakéhokoliv zásahu a údržby nalézá dosud.

Další dvojice soch, sv. Rocha a sv. Jana Nepomuckého (I.), byla restaurována v roce 1992 Jaroslavem Šindelářem. Po dokončení prací se 24. listopadu 1992 konalo místní šetření, na jehož základě Památkový ústav v Plzni zpracoval vyjádření, ve kterém se o soše sv. Rocha stručně uvádí: „Socha sv. Rocha se nacházela před restaurací v poměrně dobrém stavu. Proto bylo přistoupeno ze strany restaurátora pouze k sanaci, očištění a zpevnění povrchu kamene citlivým způsobem.“⁵³

Téhož roku byla týmž zhotovitelem vysekána i kamenosochařská kopie sochy sv. Jana Nepomuckého, jejíž restaurovaný a domodelovaný originál se ovšem posléze ztratil, a jeho podoba je tak dochována pouze na starších snímcích. V dodatku restaurátorské zprávy se mimo jiné praví: „Dokončovací etapa restaurátorských prací předpokládala dosekání kamenné kopie podle zrestaurovaného originálu. V konečné fázi byly plastické jednotlivosti detailně propracovány a socha byla zakonzervována. Poté byla převezena na Rooseveltův most a za pomoci dopravní techniky osazena na předem určené místo proti kopii sochy sv. Jana Sarkandera.“⁵⁴

V průběhu obnovy mostu na přelomu osmdesátých a devadesátých let 20. století došlo ke změně předchozího rozmístění jednotlivých soch a i stranové výměně dvojice světců sv. Jana Nepomuckého (I.) a sv. Jana Sarkandera, což potvrzují starší dostupné snímky. Důvodem nového uspořádání mohla být snaha o jinou koncepci i například to, aby se vedle sebe na téže straně mostu již nenalézaly dvě sochy téhož světce (sv. Jana Nepomuckého). Na most byly koncipovány ještě další volné niky, neboť se předpokládalo, že soubor soch světců bude v budoucnu doplněn, k čemuž ovšem již nedošlo.

V roce 1994 se ještě dodatečně přistoupilo k nahrazení dalšího originálu sochy z Rooseveltova mostu; tentokrát byla opět Jaroslavem Šindelářem zhotovena kopie sochy Panny Marie Bolestné ze souboru Kalvárie.

Restaurování soch od roku 2001 do současnosti

Po necelých deseti letech od posledního restaurátorského zásahu byla v roce 2001 ze strany tehdejšího Státního ústavu památkové péče v Plzni sepsána žádost o opětovné restaurování soch na Rooseveltově (Saském) mostě. Z textu je zřejmé, že povrch

51 ŠINDELÁŘ, Jaroslav, *Restaurátorská práva. Zhotovení sekané kopie sv. Jana Sarkandera včetně transferu. II. etapa prací na restaurování soch z Rooseveltova mostu, Plzeň 1990* (nepublikovaná zpráva uložená v archivu NPÚ, ÚOP v Plzni, inv. č. RZ 1497).

52 NPÚ, ÚOP v Plzni, SA, složka Plzeň.

53 Tamtéž.

54 Tamtéž.

kamene sochařských děl byl znovu pokryt depozity prachu a jiných nečistot, patrné byly mechy a lišejníky, další zvětrání povrchové vrstvy. Povrch modelace soch vykazoval mechanická poškození, doplňky z předchozích období byly barevně odlišné a částečně uvolněné. Na ploše kamene byly patrné i cákance od barev a vandalské nápisy. V roce 2002 se restaurátorské práce nejprve soustředily na opravu kamenosochařské kopie sochy sv. Jana Nepomuckého (I.), která byla předtím sražena automobilem z podstavce a pádem těžce poškozena. Hlava byla oddělena od trupu, celý pravý bok figury světce v rozsahu pravé ruky a andělské hlavy s rukou byl poničen. Jednotlivé odlomené partie sochařské modelace se navíc roztržily na menší části. Obdobně byla poškozena i levá ruka světce s krucifixem. Hlava světce nebyla po zásahu ani nalezena, resp. nebyla posléze dohledána; nedochované partie byly tudíž rekonstruovány.⁵⁵

Současně, také v roce 2002, byly restaurovány všechny podstavce pod sochami. Tuto práci vykonala firma SPOP – Obnova památek, spol. s r. o., zastoupená restaurátorem Josefem Šindelářem.

Roku 2006 provedl Jaroslav Šindelář restaurátorskou údržbu všech osmi soch a sousoší na Rooseveltově mostě. Během prací proběhla revize spár, povrch kamene byl mechanicky očištěn, vyhubeny byly nárůsty mechů a lišejníků. Výběrově byl na zvětráním postižená místa aplikován konsolidační prostředek. Poškozená modelace byla doplněna směsí umělého kamene, na závěr provedena lokální barevná retuše a použit hydrofobizační přípravek.⁵⁶

Na začátku roku 2015 se ve zvětšené míře začaly objevovat problémy u sochy sv. Jana Evangelisty ze sousoší Kalvárie. Příčinou byla masivní koroze kovové podložky na zadní straně sochy světce, která byla na místo osazena pod celým plintem, v dobré víře při restaurování koncem osmdesátých let 20. století. Ještě téhož roku proto muselo dojít k přesunu sochy do depozitáře a jejímu statickému zajištění, což provedl restaurátor BcA. Petr Círl.⁵⁷ V následujícím roce 2016 byla socha komplexně restaurována restaurátorem MgA. Václavem Štochem a navrácena zpět na místo.⁵⁸

Na podzim roku 2017 došlo k vandalskému poškození sochy sv. Františka Serafinského, kdy byla odlomena pravá ruka světce v zápěstí (restaurátorský doplněk z roku 1989). Poškození se stalo důvodem restaurátorského zásahu u celé sochy světce, který provedl v roce 2018 restaurátor Petr Círl. Chybějící část ruky byla vysekána z přírodního kamene, odpovídajícího původnímu materiálu.

Po necelých třech letech bylo nutné sousoší Kalvárie věnovat znovu pozornost, neboť v roce 2019 se u podstavce tohoto sousoší silně zhoršily statické problémy související s nehodou, kdy do podstavce v minulosti narazilo nákladní auto. Tehdy došlo k posunu kvádrů podstavce a vzniku prasklin, které se postupně rozšiřovaly. Situaci zhoršila i neustálá intenzivní automobilová doprava s doprovodnými otřesy, přenášejícími se z mostní konstrukce do podstavce. Práce na restaurování celého podstavce skupiny Kalvárie, včetně nutného opětovného sejmutí a znovuosazení sochy sv. Jana Evangelisty, provedl opět restaurátor Petr Círl, který postup prací popsal podrobně v závěrečné restaurátorské zprávě.⁵⁹

V letech 2019–2020 restauroval Jaroslav Šindelář originál sochy Panny Marie Bolestné ze skupiny Kalvárie. Po ukončení restaurování byla socha, od roku 1994 uložená v areálu

55 ŠINDELÁŘ, Jaroslav, *Restaurátorská zpráva. Restaurování sochy sv. Jana Nepomuckého z Rooseveltova mostu*, Plzeň 2002 (nepublikovaná zpráva uložená v archivu NPÚ, ÚOP v Plzni, inv. č. RZ 2111).

56 ŠINDELÁŘ, Jaroslav, *Restaurátorská zpráva. Restaurátorská údržba kamenných soch v Plzni*, Plzeň 2006 (nepublikovaná zpráva uložená v archivu NPÚ, ÚOP v Plzni, inv. č. RZ 2052).

57 CÍRL, Petr, *Socha sv. Jana Evangelisty z Kalvárie na Rooseveltově mostě v Plzni. Restaurátorská zpráva o statickém zajištění sochy a jejím následném sejmutí a transportu do depozitáře*, Chotíkov 2015 (nepublikovaná zpráva uložená v archivu NPÚ, ÚOP v Plzni, inv. č. RZ 3074).

58 ŠTOCHL, Václav, *Restaurátorská zpráva. Restaurování sochy sv. Jana Evangelisty na Rooseveltově mostě v Plzni*, Třemošná 2017 (nepublikovaná zpráva uložená v archivu NPÚ, ÚOP v Plzni, inv. č. RZ 3394).

59 CÍRL, Petr, *Podstavec sousoší Kalvárie na Rooseveltově mostě v Plzni. Restaurátorská zpráva*, Chotíkov 2020 (nepublikovaná zpráva uložená v archivu NPÚ, ÚOP v Plzni, inv. č. RZ 3678).

Obr. 20. Pohled na sochu sv. Františka Serafinského po osazení kamennosochařských doplňků obou rukou před dokončením prací, zdroj: ŠINDELÁŘ, Jaroslav – BRADNA, Jan, *Restaurátorská zpráva. Odborné přemístění a restaurování plastik sv. Judy Tadeáše, sv. Františka Serafinského, sv. Bonaventury a sedmi profilovaných kamenných soklů*, Plzeň 1989, foto: Jaroslav Šindelář, 1989

Střední uměleckoprůmyslové školy Zámeček v Plzni, převezena a umístěna v lapidáriu v areálu kláštera v Chotěšově.

Na podzim roku 2022 došlo k dalšímu vandalskému poškození sochařské výzdoby, tentokrát části levé ruky sochy sv. Judy Tadeáše, se zápěstím a částí paže, která byla odlomena a posléze ztracena. Na jaře roku 2023 vznikla proto dvojice restaurátorských záměrů, která se věnovala právě jednak plánovanému budoucímu restaurování soch sv. Judy Tadeáše, jednak sv. Jana Nepomuckého (II.), jež vzhledem ke svému stavu restaurátorský zákrok také vyžadovala. Autorem obou záměrů byl restaurátor Petr Círl.

Závěr

Při přípravě textu byla excerpována řada archivních pramenů, novinových článků z 19. století, nepublikovaných restaurátorských zpráv i úředních dokumentů, současně bylo nutné prostudovat četnou dostupnou ikonografii mostu v podobě starších fotografických snímků. Provedeným výzkumem byla shrnuta veškerá známá fakta o jednotlivých sochách, včetně jejich původního osazení a případného autorství. Dále se podařilo získat celou řadu nových informací o tomto významném souboru barokních sochařských děl a jejich transferech, opravách a restaurování v průběhu 19.–21. století.

Nezvyklé bylo zjištění poměrně četných přesunů jednotlivých soch během sledovaného období, ke kterým docházelo samozřejmě v závislosti na okolnostech úprav, oprav a rekonstrukcí Rooseveltova (Saského) mostu. Během těchto transferů se v některých případech ztratily vazby protějškových dvojic, například u soch sv. Judy Tadeáše a sv. Bonaventury / sv. Bernardina Sienského (?), či docházelo dokonce k jejich výměně,

Obr. 21. Pohled na domodelovaný originál sochy sv. Jana Sarkandera a jeho vznikající kamenoso-chařskou kopii před dokončením prací, zdroj: ŠINDELÁŘ, Jaroslav, *Restaurátorská zpráva. Zhotovení sekané kopie sv. Jana Sarkandera včetně transferu. II. etapa prací na restaurování soch z Rooseveltova mostu, Plzeň 1990*, foto: Jaroslav Šindelář, 1990

jako v případě soch sv. Jana Nepomuckého a sv. Jana Sarkandera. Vedle dalších je cenným zjištěním existence dosud neznámé barokní sochy sv. Vojtěcha, která se na mostě nalézala od druhé poloviny 19. století do začátku 20. století, kdy byla nahrazena sochou sv. Rocha. Další osud sochy sv. Vojtěcha je nejasný, z nalezených podkladů vyplývá, že pravděpodobně zanikla. Současně se podařilo buď nalézt, či upřesnit okolnosti předchozích oprav a restaurování, včetně dosud neznámých jmen provádějících restaurátorů i ostatních spolupracujících řemeslníků a dobově používaných materiálů a technologií.

Na základě dohledaných údajů lze pochopit dobově platný náhled na způsoby oprav těchto děl a pojetí tehdejších zásahů, spolu s postupně se měnícími přístupy. Zatímco v padesátých letech 19. století a v roce 1890 zachycené zprávy o opravách uvádějí ještě opatřování povrchu soch olejovými nátěry a zlacením, později se situace mění. U plánované opravy v roce 1912 se v dokumentech objevuje jasný odsudek takto prováděných předchozích oprav a jednoznačně se doporučuje jiný způsob, spočívající v odstranění těchto nátěrů, vyspravení trhlin a „impregnaci fluátováním“. K fluátování se následně vyjádřil ve shodě s vídeňskou Centrální komisí pro péči o památky i plzeňský konzervátor památkové péče, architekt a ředitel zdejšího uměleckoprůmyslového muzea Josef Škorpil s určitou opatrností a s apelem na nutnost jeho prvotního vyzkoušení u jedné ze soch.

Následná oprava započatá v roce 1914 sochařem Vojtěchem Šípem byla již blízká dobově obvyklému způsobu odluhování starých nátěrů z povrchu soch, následovanému doplněním chybějících částí modelace a profilace pomocí železných armatur; závěrečná povrchová úprava spočívala v tomto případě v aplikaci roztoku bednářské smoly.

Velkým zásahem, co se týče umístění soch i jejich částečného nahrazení kamenoso-chařskými kopiemi v případě trojice soch sv. Jana Nepomuckého (I.), sv. Jana Sarkandra a Panny Marie Bolestné, byla kompletní rekonstrukce Rooseveltova mostu spojená s restaurováním celého souboru soch v letech 1985–1994. Zajímavý je v této souvislosti mimo jiné osud trojice originálů nahrazených soch, z nichž jen jeden zůstal v Plzni (originál sochy sv. Jana Sarkandra), jeden zanikl, resp. byl ztracen (originál sochy sv. Jana Nepomuckého) a poslední se dostal do lapidária kláštera v Chotěšově (originál sochy Panny Marie Bolestné). Při rekonstrukci koncem osmdesátých let 20. století došlo na mostě k vybudování nově koncipovaných míst pro sochy, které jsou od té doby umístěny v betonových výklencích parapetů. V rámci rekonstrukce mostu byl těchto výklenků připraven vyšší počet, v porovnání s množstvím současných soch, pravděpodobně s výhledem dalších transferů vhodných sochařských děl, ke kterým však již následně nedošlo. Vzhledem k tomu, že tyto výklenky a způsob osazení soch v nich, s poměrně malou možností přístupu a hlavně následně možné restaurátorské péče, nejsou zcela vhodné, se neosazení dalších děl jeví přínosně. Právě při posledních restaurátorských zásazích se totiž ukázalo, že zodpovědné provedení potřebných, náročných prací ve ztížených podmínkách úzkých nik, ve spojitosti s velice rušnou neustávající dopravou na silně frekventovaném mostu, je značně obtížné, ne-li téměř nemožné. Tato situace se proto po dobu prací řeší transfery předmětných děl do restaurátorských ateliérů a každý přesun podobné sochařské památky představuje větší či menší riziko jejího poškození a ztráty.

Historie uměleckohistoricky, památkově i urbanisticky cenného souboru barokních sochařských děl, která se nalézají na Rooseveltově (Saském) mostě v Plzni, je na základě výše shrnutých faktů velmi zajímavá, a oproti původním předpokladům i překvapivá. Cílem autorů článku bylo přinést ucelený pohled na historii známých oprav a restaurování předmětných sochařských děl až do současnosti, se stručným exkurzem věnovaným nemnoha dostupným informacím o předchozím osudu těchto soch z doby před jejich osazením na most. Výsledky článku jsou podkladem pro budoucí zodpovědnou restaurátorskou péči a nutnou náročnou kontinuální údržbu celého souboru soch na základě ověřených faktů a jistě poslouží i pro širší úvahy o možné rehabilitaci někdejších vzájemných vazeb jednotlivých soch i například chybějících kovových atributů, které sochám v současné době citelně chybí.

Summary

The Saxon (now Roosevelt) Bridge over the Mže River was built between 1848–1850 and a set of Baroque sculptures was used for its decoration. The placement, order and in one case even one of the statues itself has been replaced over the years. The bridge's structure was then radically rebuilt in the 1980s. Today, a total of nine Baroque sculptures can be found here, some of which have been preserved as copies. Coming from the city centre, the concrete niches on the left hand side display the statues in the following order. First, there is the statue of St. Roch, then the statue of St. Jude Thaddaeus, followed by the Calvary group and the statue of St. John of Nepomuk (I), while on the right hand side from the city centre there is the statue of St. Francis Seraph, then the statue of St. John of Nepomuk (II.), then a statue where it is not entirely certain iconographically whether it is St. Bonaventure or St. Bernardine of Siena, and finally the statue of St. John Sarkander. Most of these Baroque statues are the works of Lazar Widemann, two others are probably by Antonín Herich, one may have been by Kristian Widemann and another, which was only installed on the bridge at the beginning of

the 20th century, is still uncertain. The cast-iron Crucifix with the corpus of Christ from the Calvary sculpture is a work of the Metternich Plasy smelt house from 1852.

The set of sculptures was reportedly repaired after being placed on the new bridge in 1851, but to an unknown extent. A commemorative book from 1883 mentions three more statues besides the metal crucifix, and it is not entirely clear whether the other pieces were already on the bridge at that time. Between 1889–1890, the works were painted and gilded as part of the reconstruction of the bridge. The first known inventory of all the statues dates from 1890, which revealed that their concept and order differed from the current state. The mention of existence of a statue of St. Adalbert (St. Vojtěch) is important, as it had been replaced by a new one after 1900. Restoration works on the Saxon Bridge statues were certainly started in 1914, but only three statues were repaired and it is not known whether the work continued thereafter; further restoration was not undertaken until 1949. Three years later, one of the approaches to the bridge was being redesigned, resulting in the relocation

of two statues. Further restoration did not take place until 1978, almost thirty years later. Between 1985 and 1994, the bridge was completely rebuilt and the statues were removed, and after their restoration and partial replacement with copies, they were installed on the new bridge. After 2000, due to the knocking down of one of the copies, the restoration was extended to all the pedestals. The restoration maintenance of the whole set was then carried out in 2006. From 2016 until now, the restoration of individual statues or their

pedestals has been carried out gradually, also due to damages caused by vandalism. The history of this valuable set of works is varied and, contrary to initial assumptions, surprising. The results of this article are the basis for future responsible restoration care and the necessary continuous demanding maintenance of the whole set of statues and will certainly also serve for considerations regarding the possible rehabilitation of the older mutual connections of the individual works and also, for example, the missing metal attributes.

Seznam pramenů a literatury

Archivní a sbírkové fondy

Archiv města Plzně, fond Arciděkanský úřad v Plzni (1349–1958); fond Kovář Jaromír (1900–1981); fond Kroužek přátel starožitností v Plzni (1902–1932); fond Místopisná sbírka Ladislava Lábka, Plzeň (1910–1969); Sběrka fotografií
Národní archiv, fond Památkový úřad Vídeň, 1852–1918 (1962); fond Státní památková správa, Praha (1919) 1953–1958 (1964)
Národní památkový ústav, generální ředitelství, Fotoarchiv
Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, Archiv plánů, projektů, průzkumů a restaurátorských zpráv; Fotoarchiv; Spisový archiv
Státní oblastní archiv v Plzni, fond Sběrka matrik západních Čech (1531–1941)
Západočeské muzeum v Plzni, Národopisné muzeum Plzeňska

Literatura a vydané prameny

BERNHARDT, Tomáš – MAZNÝ, Petr – FLACHS, Petr, *Městský obvod Plzeň 1. Roudná, Lochotín, Košutka, Bolevec, Vinice, Bílá Hora*, Plzeň 2018.
BERNHARDT, Tomáš – MAZNÝ, Petr, *Plzeň na skleněných negativěch*, Plzeň 2018.
BLAŽÍČEK, Oldřich J., *Sochařství baroku v Čechách. Plastika 17. a 18. věku*, Praha 1958.
CÍRL, Petr, *Socha sv. Jana Evangelisty na Rooseveltově mostě v Plzni. Restaurátorský posudek stavu sochy. Restaurátorský záměr na transfer sochy do depozitáře do doby umožnění restaurátorského zásahu*, Chotíkov 2015 (nepublikovaná zpráva uložená v archivu NPÚ, ÚOP v Plzni, inv. č. RZ 3056).
CÍRL, Petr, *Socha sv. Jana Evangelisty z Kalvárie na Rooseveltově mostě v Plzni. Restaurátorská zpráva o statickém zajištění sochy a jejím následném sejmutí a transportu do depozitáře*, Chotíkov 2015 (nepublikovaná zpráva uložená v archivu NPÚ, ÚOP v Plzni, inv. č. RZ 3074).
CÍRL, Petr, *Socha sv. Františka Serafinského – Rooseveltův most v Plzni. Restaurátorská zpráva*, Chotíkov 2018 (nepublikovaná zpráva uložená v archivu NPÚ, ÚOP v Plzni, inv. č. RZ 3433).
CÍRL, Petr, *Sousoší Kalvárie na Rooseveltově mostě v Plzni. Návrh na restaurování a statické zajištění podstavce Kalvárie*, Chotíkov 2019 (nepublikovaná zpráva uložená v archivu NPÚ, ÚOP v Plzni, inv. č. RZ 3782).
CÍRL, Petr, *Podstavec sousoší Kalvárie na Rooseveltově mostě v Plzni. Restaurátorská zpráva*, Chotíkov 2020 (nepublikovaná zpráva uložená v archivu NPÚ, ÚOP v Plzni, inv. č. RZ 3678).
ČTVERÁK, Lubomír, *Restaurátorská zpráva o restaurování kovových atributů na kamenných sochách světců na Saském mostě v Plzni*, Praha 1978 (nepublikovaná zpráva uložená v archivu NPÚ, ÚOP v Plzni, inv. č. RZ 395).
HRUŠKA, Martin, *Kniha pamětní král. krajského města Plzně od roku 775 až 1870*, Plzeň 1883.
J. S. [tj. SCHIEBL, Jaroslav], *Průvodce Plzní a nejbližším okolím*, Plzeň 1885.
KEJHA, Josef – JANOUŠKOVEC, Jiří, *Zmizelá Plzeň*, Plzeň 2010.
KOVÁŘÍK, Viktor, *Sochař Lazar Widemann (1697–1769) a jeho dílo v západních Čechách*, Plzeň 2006.
KOVÁŘÍK, Viktor – ŠIKOVÁ, Terezie, *Řezbářská a sochařská tvorba v západních Čechách*, in: *Vznešenost a zbožnost. Barokní umění na Plzeňsku a v západních Čechách*, STECKEROVÁ, Andrea – VÁCHA, Štěpán (edd.), Plzeň 2015, s. 158–235.
KOVÁŘÍK, Viktor – ZAHRADNÍK, Pavel, *Sloup s kaplicí a sochou Krista po Bičování a sloup se sochou Panny Marie (Madony) Svatohorské – dvě pozapomenuté plzeňské barokní památky a jejich osudy*, in: *Památky západních Čech*, sv. 3, Plzeň 2013, s. 84–96.
KRČMÁŘ, Luděk, *Plzeň na přelomu věků*, Plzeň 2000.
LÁBEK, Ladislav, *Od „Spravedlnosti“ ku kostelu sv. Jiří pod Pecihrádkem*, Plzeň 1926.
LIŠKA, Miroslav, *Plzeňské mosty a lávky*, Plzeň 2014.
MADEROVÁ, Marie – MAZNÝ, Petr, *Plzeň očima Ladislava Lábka*, Plzeň 2003.
MAZNÝ, Petr – HŮRKA, Zdeněk – FLACHS, Petr – KRČMÁŘ, Luděk, *Plzeň 1880–1935*, Plzeň 1999.

MAZNÝ, Petr – HŮRKA, Zdeněk – FLACHS, Petr – KRČMÁŘ, Luděk, *Plzeň 1935–1965*, Plzeň 2000. Oprava kamenného mostu saského v Plzni, *Nové plzeňské noviny*, 1889, roč. 1, č. 63, s. 3. Oprava saského mostu ukončena, *Plzeňské listy*, 1890, roč. 26, č. 124, s. [2–3]. Památný akt, *Nové plzeňské noviny*, 1890, roč. 2, č. 48, s. 2. Rekonstrukce saského mostu, *Nové plzeňské noviny*, 1890, roč. 2, č. 84, s. 2. Saský most v Plzni, *Plzeňské listy*, 1889, roč. 25, č. 94, s. 2. Saský most v Plzni, *Plzeňské listy*, 1890, roč. 26, č. 70, s. 2. SCHIEBL, Jaroslav, Plzeň před sto lety, *Český deník*, 1932, roč. 21, č. 358, s. 4. Schlußsteinlegung, *Pilsner Reform*, 1890, Jg. 21, Nr. 25, s. 3. ŠEJNOST, Zdeněk – BRADNA, Jan, *Restaurátorská zpráva o restaurování soch na Saském mostě v Plzni*, Praha 1978 (nepublikovaná zpráva uložená v archivu NPÚ, ÚOP v Plzni, inv. č. RZ 394). ŠIKOVÁ, Terezie, Výtvarné umění baroka. Sochařství, in: *Dějiny Plzně. I. Od počátků do roku 1788*, MALIVÁNKOVÁ WASKOVÁ, Marie – DOUŠA, Jaroslav (edd.), Plzeň 2014, s. 642–658. ŠINDELÁŘ, Jaroslav, *Restaurátorská zpráva. Zhotovení sekané kopie sv. Jana Sarkandra včetně transferu. II. etapa prací na restaurování soch z Rooseveltova mostu*, Plzeň 1990 (nepublikovaná zpráva uložená v archivu NPÚ, ÚOP v Plzni, inv. č. RZ 1497). ŠINDELÁŘ, Jaroslav, *Restaurátorská zpráva. Restaurování souboru pískovcových soch na Rooseveltově mostě v Plzni*, Plzeň 2002 (nepublikovaná zpráva uložená v archivu NPÚ, ÚOP v Plzni, inv. č. RZ 2110). ŠINDELÁŘ, Jaroslav, *Restaurátorská zpráva. Restaurování sochy sv. Jana Nepomuckého z Rooseveltova mostu v Plzni*, Plzeň 2002 (nepublikovaná zpráva uložená v archivu NPÚ, ÚOP v Plzni, inv. č. RZ 2111). ŠINDELÁŘ, Jaroslav, *Restaurátorská zpráva. Restaurování údržba kamenných soch v Plzni*, Plzeň 2006 (nepublikovaná zpráva uložená v archivu NPÚ, ÚOP v Plzni, inv. č. RZ 2052). ŠINDELÁŘ, Jaroslav – BRADNA, Jan, *Restaurování plastik. Rooseveltův most. 1. etapa*, Plzeň 1989 (nepublikovaná zpráva uložená v archivu NPÚ, ÚOP v Plzni, inv. č. RZ 6/DZ). ŠINDELÁŘ, Jaroslav – BRADNA, Jan, *Restaurátorská zpráva. Odborné přemístění a restaurování plastik sv. Judy Tadeáše, sv. Františka Serafinského, sv. Bonaventury a sedmi profilovaných kamenných soklů*, Plzeň 1989 (nepublikovaná zpráva uložená v archivu NPÚ, ÚOP v Plzni, inv. č. RZ 1486). ŠINDELÁŘ, Josef, *Závěrečná restaurátorská zpráva. Restaurování kamenných podstavců sochařské výzdoby na Rooseveltově mostě v Plzni*, Plzeň 2002 (nepublikovaná zpráva uložená v archivu NPÚ, ÚOP v Plzni, inv. č. RZ 2112). ŠTOCHL, Václav, *Restaurátorská zpráva. Restaurování sochy sv. Jana Evangelisty na Rooseveltově mostě v Plzni*, Třemošná 2017 (nepublikovaná zpráva uložená v archivu NPÚ, ÚOP v Plzni, inv. č. RZ 3394).

Internetové zdroje

Památkový katalog, dostupné online: <https://pamatkovykatalog.cz/x-18560192> [31. 05. 2023].

PhDr. Viktor Kovařík (nar. 1976)

Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni

kovarik.viktor@npu.cz

ORCID ID: 0000-0002-1654-0285

Absolvoval obor Dějiny umění na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Od roku 2004 působí v Národním památkovém ústavu, nejprve na generálním ředitelství, od roku 2013 na plzeňském územním odborném pracovišti. Od počátku pracoval v odboru, resp. oddělení restaurování, posléze specialistů, kde působí jako odborný pracovník v rámci agendy restaurování, převážně sochařských děl. Aktivně se podílí na vědeckovýzkumných úkolech týkajících se průzkumů převážně barokních sochařských děl na území Čech a jejich ochrany.

PhDr. Pavel Zahradník (nar. 1951)

dříve Národní památkový ústav, generální ředitelství, nyní v důchodu

zahradnik-pavel@o2active.cz

V letech 1971–1976 vystudoval historii a pomocné vědy historické na Filozofické fakultě Karlovy univerzity v Praze. V letech 1976–1991 pracoval ve Státním ústavu pro rekonstrukce památkových měst a objektů, a to v ateliéru stavebně historického průzkumu pod vedením Dobroslava Líba. V letech 1991–2011 byl zaměstnancem Státního ústavu památkové péče, nyníjšího Národního památkového ústavu, generálního ředitelství. Od roku 2011 je v důchodu. Zabývá se stavebněhistorickými průzkumy a dějinami architektury a sochařství, zvláště v barokním období.